

IZRAELSKA DRŽAVA OD CIONISTIČKOG POKRETA U EUROPI DO BLISKOISTOČNIH SUKOBA

Matanić, Dragan

Professional thesis / Završni specijalistički

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:677743>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
Poslijediplomski sveučilišni specijalistički studij
Vanjska politika i diplomacija

IZRAELSKA DRŽAVA OD CIONISTIČKOG
POKRETA U EUROPI DO BLISKOISTOČNIH
SUKOBA

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

student: Dragan Matanić, 166-18/VPD-PD

mentor: doc. dr. sc. Boško Picula

Zagreb,
listopad 2020.

Izjavljujem kako sam završni specijalistički rad *Izraelska država od Cionističkog pokreta u Europi do bliskoistočnih sukoba* koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Bošku Piculi napisao samostalno i kako je u potpunosti riječ o mom autorskom radu. Također izjavljujem kako dotični rad nije objavljen niti korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugome učilištu te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje izjavljujem kako sam u radu poštivao etička pravila znanstvenoga i akademskoga rada, posebno članke 16. - 19., Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Dragan Matanić

SADRŽAJ

UVOD	1
1. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR RADA	3
2. IZRAELSKI NAROD OD EGIPATSKOG ROPSTVA DO RIMSKOG CARSTVA	6
2.1 Izlazak iz egipatskog ropstva	6
2.2 Uspostava izraelskog kraljevstva	8
2.3 Židovski narod pod perzijskom i grčkom vlašću	10
2.4 Židovski narod pod Rimskim Carstvom	11
3. ŽIDOVSKI NAROD I ISLAM	12
3.1. Dolazak Muhameda	12
3.2. Odnos islama prema kršćanima	14
3.3. Križarski ratovi	16
4. CIONISTIČKI POKRET	18
4.1. Pozitivni i negativni izvori cionizma	18
4.2. Chaim Wismann i religijski cionizam	21
4.3. Balfourova deklaracija i uloga Velike Britanije	22
5. PROGLAŠENJE DRŽAVE IZRAEL	26
5.1. Proglašenje i rat za neovisnost	26
5.2. Šestodnevni rat	29
5.3. Jomkipuski rat	32
5.4. Sporazum iz Camp David	36
5.5. Libanonski rat 1982.	37
5.6. Arapsko suprotstavljanje Izraelu	38
5.7. Panarabizam i panislamizam	40
ZAKLJUČAK	42
SAŽETAK	44
LITERATURA	45

UVOD

Ovaj se rad bavi genezom izraelske državnosti u političko-povijesnom kontekstu s naglaskom na razdoblje od početka djelovanja Cionističkog pokreta u Europi krajem 19. stoljeća do niza arapsko-izraelskih sukoba u drugoj polovici 20. stoljeća s posebnom analizom uzroka izraelsko-palestinskog sukoba, njegova tijeka te utjecaja pojedinih političkih procesa i aktera koji su pridonijeli činjenici da se taj sukob konstatira kao jedan od najsloženijih suvremenih konflikata čija je aktualnost i danas neupitna.

Cilj istraživanja ove teme jest dokazati kroz konkretne primjere iz povijesti kako su religija i vjera bile jedan od glavnih elemenata uzroka izraelsko-palestinskog sukoba, ali i dokazati da se u recentnoj povijesti taj sukob sveo na isključivo teritorijalni sukob. Kada se uzima za parametar religija onda će se u radu pokušati pokazati da religija nije bila samo razlog za potencijalne sukobe između sukobljenih naroda nego je bila i važan element razdora unutar iste nacionalne zajednice. Posebno će se na taj način promatrati odnosi unutar židovskoga nacionalnog korpusa sa stavljanjem naglaska na period neposredno prije proglašenja Izraela državom i sukobima mišljenja među predstavnicima Cionističkog pokreta. Sa strane Palestine taj se rascjep istražuje i kroz sukob vodstva palestinskog naroda danas. Promatrat će se i povijesni pregled ratova koji su vođeni nakon Drugog svjetskog rata i na koji način su se pojedini uspjesi s jedne i neuspjesi s druge strane reflektirali na izraelski odnosno palestinski narod i njihove nacionalne interese.

U provedbi istraživanja i obradi teme koristio sam: induktivnu i deduktivnu metodu, metode sinteze i analize te metodu apstrakcije i to u kontekstu studije slučaja, kao i elemente povijesne metode. Primarni izvori istraživanja su: stručna literatura, znanstveni članci, publikacije znanstvenih i istraživačkih institucija, kao i novine te internetski portali.

Preliminarnom analizom istraživanoga područja nastale su dvije hipoteze:

H1 – Iako esencijalno konflikt vezan uz uspostavu i održavanje jedne židovske i jedne arapske države na području bivše Britanske mandatne uprave u Palestini, izraelsko–palestinski sukob u svom korijenu predstavlja religijski sukob koji je kroz razvijanje međusobnog djelovanja oba

aktera prerastao u svojoj zadnjoj fazi u sukob koji se temelji isključivo na pitanje ovladavanja što većim dijelom teritorija;

H2 – Država Izrael nastala je na temelju Cionističkog pokreta i korištenje povijesne prilike za uspostavu neovisnosti, a opstala je na temelju pobjede u arapsko-izraelskim ratovima vođenim nakon Drugog svjetskog rata zahvaljujući trajnoj želji židovskog naroda za samostalnošću i političkom superiornošću izraelskog vodstva u odnosu na arapsko vodstvo u vođenju vojnih operacija.

U prvom dijelu rada prikazat će se povijest izraelskog naroda od vremena izlaska iz egipatskog ropstva do pregleda povijesnih događanja za vrijeme Rimskog Carstva. Kroz sljedeće poglavlje govorit će se o pojavi islama, odnosu između muslimanskog i židovskog naroda za vrijeme križarskih ratova kao i o pojavi Osmanskog Carstva te njegovom utjecaju na događaje u Palestini. U zadnjem dijelu rada bit će prikazani događaji koji su najviše pridonijeli uspostavi države Izrael kakvu danas poznajemo. Slijedom toga, posebno će se naglasiti utjecaj Cionističkog pokreta i Velike Britanije te će biti raščlanjeni ratovi koje je Izrael vodio kako bi opstao kao suverena država nakon Drugog svjetskog rata u novim međunarodnim prilikama. Na poseban način stavit će se naglasak na ulogu pojedinih militantnih skupina aktivnih na palestinskim područjima koje su od Mirovnog sporazuma u Oslu 1993. organizirane kroz Palestinsku Samoupravu kao provizorij prema potencijalnoj samostalnoj palestinskoj državi.

Kako bi se kroz rad lakše shvatilo područje u kojem se odvija ovaj sukob, u uvodu se definira sam pojam Bliski istok te njegovi sinonimi i izvedenice kao i glavno obilježje regije. Kada bismo morali u današnjem svijetu izabrati regiju koja je sinonim za konflikt, sukob, nesigurnost i neizvjesnost, uzimajući u obzir činjenicu da je to područje navedene determinante prolazilo kroz svoju prošlost, da ih prolazi danas, ali što je najproblematičnije i najizglednije da će to prolaziti i u budućnosti, onda bi ta regija zasigurno bila Bliski istok. Jedan od glavnih razloga tih povijesnih previranja i nesigurnosti je heterogenost među narodima koji su obitavali i koji i danas obitavaju na ovom području. Navedena se heterogenost očituje u vjerskom, kulturnom, rasnom i političkom pogledu ljudske civilizacije. Koliko je kompleksno pitanje Bliskog istoka potvrđuje i činjenica da se svjetski stručnjaci ne mogu dogovoriti ni oko toga koji je ispravan naziv za regiju ni koje je to točno geografsko područje koje regija obuhvaća. Ono što se najviše uvriježilo u praksi jest da je to područje koje se proteže na tri kontinenta i da obuhvaća različite države od ruralnih do urbanih, od bogatih naftom do onih koji uopće nemaju naftnu proizvodnju, od ekonomski najrazvijenijih do onih koji se ne mogu pohvaliti takvim statusom. Posebna vrijednost regije Bliskog istoka, a vidjet ćemo kasnije i najveći kamen spoticanja među narodima jest religija odnosno vjera. Ovo je područje iz kojega proizlaze tri

najveće *monoteističke religije*¹ svijeta i upravo u ovoj regiji se nalaze najveća i najcjenjenija svetišta tih religija.

U literaturi se često za područje Bliskog istoka navodi i pojam Orijent pri čemu se pod tim pojmom ustalio pojam koji se veže uz povijesno Osmansko Carstvo i njegov razvoj kroz stoljeća (Kasapović, 2016:6). Bliski istok je u biti termin koji su osmislili Britanci i koji se počeo pojavljivati u njihovoj političkoj i geografskoj terminologiji potkraj 19. stoljeća. Taj izraz je prvenstveno korišten jer je određivao teritorijalnu blizinu, ali i blizinu tog područja zapadnom dijelu zemljine hemisfere u kulturnom i političkom smislu nasuprot Dalekom istoku koji je uključivao Kinu, Japan te Indiju. U talijanskoj ili francuskoj literaturi za dio ovog područja, osobito istočno Sredozemlje, često se pronalazi izraz Levant. To je područje današnjih Izraela, Sirije, Libanona, Jordana, Palestine i sjevernih rubova Turske (Kasapović, 2016:6).

Posljednjih desetljeća dolazi i do novih terminoloških iskoraka koji su nastali uslijed političkih nametanja svojih ciljeva od pojedinih aktera na međunarodnoj političkoj sceni. Tako je iz Izraela došla inicijativa kojom se to područje naziva Novi Bliski istok, a srž te inicijative je zapravo uređenje Izraelsko-palestinskog pitanja po principu *Beneluxa*². Novi Bliski istok je termin koji je postao posebice aktualnim nakon potpisanih sporazuma o normalizaciji odnosa između Ujedinjenih Arapskih Emirata i Bahreina s jedne i Izraela s druge strane (www.balkans.aljazeera.net, 2019). Drugi naziv za tu regiju koji je stavljen u politički prostor jest Veliki Bliski istok. Ideja inicijative okupljene oko tog naziva predstavlja izgradnju društva znanja, demokracije, vladavine prava i ekonomskog razvoja koji bi smanjio jaz između bliskoistočnih zemalja i razvijenog svijeta (Kasapović, 2016:10).

1. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR RADA

S obzirom da je središnje pitanje rada izraelska državnost u kontekstu pokreta za njezino oživotvorenje te njezino održavanje u iznimno konfliktnom okruženju, kao teorijski se okvir rada podrazumijeva realizam u čijim su temeljima očuvanje države kao glavnoga nacionalnog cilja i interesa te postulati sile i nadmetanja u međunarodnom prostoru u kojem se taj cilj i interes ostvarju. Glede metode istraživanja, riječ je o studiji slučaja s elementima ostalih u uvodu navedenih i korištenih metoda.

¹ Religijsko i filozofsko naučavanje po kojem postoji samo jedan Bog

² Naziv carinske i ekonomske unije Belgije, Nizozemske i Luksemburga

Povijesno gledajući najutjecajniji je teoretičar realizma filozof Thomas Hobbes koji je poznat po svom opisu prirodnog stanja i prikazu anarhije kao prethodnice uspostave suverene države. Prema teoriji realizma prirodno je stanje svake države da u svom postojanju ima za težnju osigurati svoju dominaciju u odnosu na sve druge države svim raspoloživim sredstvima kako bi u mreži međunarodnih odnosa uspjela iskoristi sve pogodnosti za ostvarivanje vlastitih nacionalnih interesa (Jolić, 2011:114). Upravo iz ovog razloga istaknuta je važnost države kao institucionalne potvrde nekog naroda za ostvarivanjem vlastitih ciljeva. Slijedom toga Izrael je upravo tipičan, ali i u mnogo čemu specifičan realistički politički projekt 19. stoljeća te 20. stoljeća kada je i ostvarena višestoljetna težnja židovskog naroda da stvori samostalnu međunarodno priznatu državu. Države su te koje svoje građanima jamče sigurnost. Iz tog kuta gledanja velika je važnost uspostave države Izrael kako bi se pripadnicima židovskog naroda osigurala sigurnost koja im je bila prijeko potrebna posebice nakon patnji koje je taj narod proživio tijekom holokausta u Drugom svjetskom rata.

Ono što država jamči pojedincima u smislu sigurnosti ne može nitko zajamčiti samoj državi u međunarodnim političkim odnosima. Tomu je razlog što ne postoji jasna i vidljiva „nadsila“ ili „naddržava“ koja bi na globalnoj razini bila u stanju osigurati državama cijelog svjetskog političkog spektra sigurnost u vidu poštivanja određenih normi. Te norme bi se trebale ujednačiti i trebala bi ih slijediti svaka država bez obzira na različitosti vjerskih, ekonomskih, političkih i društvenih obilježja. No, kako to nije moguće postići, države se na međunarodnoj političkoj sceni u svrhu ostvarivanja vlastitih ciljeva udružuju prema nekim kriterijima sličnosti: sličnost između aktera po međunarodnoj i individualnoj razini, sličnost u raspolaganju moći, sličnost u činjenici da je osnovna motivacija država u međunarodnom djelovanju strah za opstanak i želja za ostvarivanjem dobiti i sličnost u tome da ne postoji jamstvo da će se u slučaju odsustva suverena države držati pravila suradnje (Jolić, 2011:116).

Kroz međunarodnu političku scenu i međunarodno udruživanje država često se naglašava upravo jedno od glavnih obilježja svake države, a to je suverenitet. Problem suvereniteta se očitava u činjenici da se bilo koja država svojim udruživanjem u okviru međunarodnih suradnji država ili članstvom u međunarodnim organizacijama većim ili manjim dijelom odriče pojedinih elemenata koji tvore njen suverenitet. To odricanje ne znači da država gubi svoju moć nego često i suprotno tomu ona međunarodnim udruživanjem ili bilateralnom suradnjom postiže efekte multiplikacije svoje moći. Svakom poznavatelju međunarodnih odnosa za potvrdu ove konstatacije može poslužiti primjer bilateralne suradnje Izraela i Sjedinjenih Američkih Država. Realisti većinu međunarodnih odnosa svode na teoriju relativne

dobiti prema kojoj se u odnosu dvije države dobit jedne mjeri gubitkom druge što je veoma lako uočiti u odnosima Izraela sa svojim arapskim susjedima od 1948. Ta teorija u svojim osnovnim obilježjima nosi elemente nestalnosti jer se smatra da strana koja povećava dobit povećava i svoju relativnu moć što joj u konačnici daje mogućnost da suradnju može i prekinuti i potražiti nove smjerove svog djelovanja ostavljajući suprotnu stranu na relativno nesigurnom horizontu. Situacija koja jamči veću stalnost od relativne dobiti jest situacija u kojoj se države udružuju zbog ostvarivanja apsolutne dobiti što podrazumijeva da im je cilj povećanje dobiti, a što nema za posljedicu smanjenje dobiti druge strane. Ovaj način uspostave odnosa dominantan je u ekonomskim odnosima između pojedinih udruženih država. Jedan od bitnih elemenata uspostave kvalitetnih međunarodnih odnosa u kojima će sve strane moći realizirati svoje interese u skladu sa nacionalnim ciljevima je proces institucionalizacije odnosa kroz stvaranje međunarodnih organizacija pri čemu se članstvom u pojedinoj organizaciji prihvaćaju norme propisane u temeljnim osnivačkim aktima te organizacije. Najbolji primjer ovakve vrste stvaranja i održavanja međunarodnih odnosa je Europska unija (Jolić, 2011:121) čije institucije pridonose efikasnijem i učinkovitijem načinu djelovanja zemalja članica nego bi to bilo međusobnom bilateralnom suradnjom. Bliski istok predstavlja kontra primjer s međusobnim nepriznavanjem državnosti.

Uz sigurnost i vlastito očuvanje realisti često kao drugi motiv uspostave države navode i dobit u vidu želje za teritorijalnim proširenjem. Ovaj motiv posebno je bio aktualan upravo u razdoblju intenzivnog razmišljanja o Izraelu kao državi svih Židova i njezinoj uspostavi u 20. stoljeću. Teritorij je bio jedan od glavnih motiva s obzirom da su Židovi sve do kraja 19. stoljeća bili raseljeni diljem Europe i svijeta bez jasnog određenja koji je to prostor na kojem bi osnovali vlastitu državu kako bi zaštitili svoje interese i kako bi na svom teritoriju imali suverenu državu sa svim svojim institucionalnim elementima. Upravo je teritorij koji Izrael posjeduje i način na koji ga je stekao i danas glavni kamen spoticanja u rješavanju sukoba Izraela i palestinskog naroda, ali i velikog broja zemalja pretežno većinskoga arapskog i/ili muslimanskog stanovništva. Kroz ovaj rad će se analizirati situacija da je i sukob između Izraela i palestinskog naroda prerastao iz povijesno-vjerskog u suvremeni teritorijalni sukob.

U ovom je radu istraživanje nastanka i održavanja države Izrael te referentnih konflikata analizirano kroz korištenje metode studije slučaja. Izrael po mnogo čemu predstavlja poseban fenomen u razvoju ljudske civilizacije tako da je u svojoj suštini idealan za provođenje kvalitetnog istraživanja o nastanku jedne države, ali i o opstojnosti izraelskog naroda kroz povijest. Izraelski narod je specifičan što kroz cijelu svoju povijest nosi atribut izabranog naroda

i što je usprkos svim nedaćama koje je doživio kroz daljnju ili bližu povijest uspio ostvariti svoju samostalnost upravo nedugo nakon što je prošao najteže kolektivno stradavanje u Drugom svjetskom ratu. Za ovu studiju slučaja iznimno je bitno uzeti u aspekt sve okolnosti pod kojima je nastala država Izrael koja je svojim osnivanjem prouzročila velike promjene na regionalnoj i međunarodnoj političkoj sceni.

Bitno obilježje svake studije slučaja jest da ona nastoji istražiti složenost nekog slučaja kao i njegovu jedinstvenost te je imanentno riječ o komparativnoj metodi. Upravo je iz tog razloga Izrael eklatantni primjer jedinstvenosti po kojoj je neka država postigla neovisnost zahvaljujući odvijanju izrazito složenih procesa kako unutar samog izraelskog naroda koji nije uvijek iskazivao jedinstvo u načinu na koji bi se trebala stvoriti država, tako i unutar dominantnih međunarodnih političkih aktera tog vremena, ali i vjerskih organizacija odnosno religija koje su usko interesno povezane uz samo područje na kojem je Izrael osnovan. Ova studija slučaja ubraja se u teorijske studije slučaja (Miočić, 2018:181), konkretno studija koja polazi iz teorijskog vakuuma i ima za cilj opisati konkretni slučaj nastanka Izraela kao samostalne države i utjecaj tog događaja na odnos izraelskog i palestinskog naroda. Predmetni slučaj jasno se definira kao fenomen koji je specifičan točno i za prostor i za vrijeme.

2. IZRAELSKI NAROD OD EGIPATSKOG ROPSTVA DO RIMSKOG CARSTVA

2.1 Izlazak iz egipatskog ropstva

Kako je naglašeno u uvodu da vjerojatno nema kompleksnije i heterogenije regije u svijetu od Bliskog istoka, tako se zasigurno može reći da veliki, ako ne i najveći dio odrednica za to pripada Izraelu i Palestini. Za pravo razumijevanje izraelsko–palestinskog pitanja potrebno je posegnuti u prošlost same regije jer je nužno naglasiti povijesni slijed i međusobnu želju jednih i drugih za stvaranje države te za uspostavom dominacije na zajedničkom teritoriju. Jedan od poznatijih autora koji se bavi izučavanjem navedenog sukoba je svakako hrvatski teoretičar Bliskog istoka Boris Havel. On ističe kako počeci težnje židovskog naroda za vlastitom državom kreću još od biblijskih vremena i nastojanja Židova da preko Abrahama³, Izaka, Mojsija i mnogih drugih dođu do države koju će moći zvati svojom zemljom (Havel,

³ Abrahama štiju i židovi i muslimani i kršćani, smatrajući ga praocem njihove vjere

2013:112). Početak sukoba tj. izraelsko gledanje na ostvarenje cilja stvaranja vlastite države nemoguće je promatrati bez uzimanja u obzir vjere.

Specifičnost židovskog gledanja na utjecaj vjere u njihovu sveukupnom životnom svjetonazoru jest u tome što za Židove vjeru i djelovanje Boga predstavljaju ljudi koji su kroz povijest snažno utjecali na izraelski narod. Oni, za razliku od kršćana, stavljaju naglasak na povijesni dio ispred onog duhovnog. Slijedom toga, ako uzmemo za primjer izbjavljenje iz Egipta i tamošnjeg sužanjstva, to je događaj koji će ostati u židovskoj kulturi kao događaj koji je dio identiteta židovskog naroda.

Slika 1. Izlazak Židova iz egipatskog ropstva

Izvor: <https://wol.iw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/1102003110>

Općenito su Židovi tijekom svog postojanja u svim ciklusima kroz koje su prolazili povlačili paralelu s utjecajem Boga na sam događaj kojem su bili izloženi. Znali su za sve ono što je negativno i što su morali podnositi reći da je to kazna zbog toga što su se udaljili od Boga

ili, još gore, da su ga izdali. S druge strane, islam kao religija, za razliku od židovstva, nije vezan za određenu državu, tj. nacionalni identitet, nego je posebnost islama u njegovu širenju na neosvojeni teritorij zbog čega muslimani vjeruju da je Alah upravo njima naklonjen jer nijedna se religija od svog ustoličenja u 7. stoljeću nije širila takvom brzinom.

2.2 Uspostava izraelskog kraljevstva

Prema zapisima Biblije, Izraelci su u Egiptu proveli oko četiri stotine godina sve dok se nije dogodio jedan od najprepričanijih događaja u ljudskoj povijesti. Predvođeni Mojsijem Izraelci su prošli Sinajsku pustinju i došli do mora koje se otvorilo i po prelasku izraelskog naroda na kopno ponovno zatvorilo kako Egipćani koji su progonili židovski narod ne bi uspjeli u nakani da ih vrata u ropstvo. Važnost tog religijski opisanog događaja za izraelski narod najbolje dokazuje činjenica da su mu Židovi posvetili osmodnevni blagdan Peshu kao znak sjećanja na izbavljenje iz ropstva (www.zidovi.hr, 2017). Upravo taj događaj najbolje oslikava koliko su Izraelci u stvaranju kolektivne svijesti i potrebe za vlastitom državnom zaštitom polagali nadu u Božju pomoć jer su Egipćani u tom trenutku bili puno mnogobrojnija i snažnija nacija, ali je Bog taj koji je odlučio zauzeti se za izabrani narod da uđe u Obećanu zemlju. Mojsije je na Sinaju doživio i Božju objavu *Deset zapovijedi*,⁴ ali je Izraelcima dao i naputke glede moralnih i etičkih načela. Ulaskom u područje zapadno od Jordana Izraelci ulaze u *Obećanu zemlju*⁵ ali ovladavaju pretežno gorskim, slabo prohodnim područjima. Neki izraelski neprijatelji iz toga izvlače sintagmu da je izraelski Bog zapravo gorski Bog te će čak i svoju ratnu strategiju temeljiti na toj pretpostavci.

Izraelski narod je u Starom vijeku bio neuk narod čija je vojna oprema bila vrlo primitivna i upravo iz razloga što su takvom opremom uspjeli poraziti protivnike i osvojiti neke gradove, Izraelci su na to gledali kao na Božju intervenciju. Po ulasku u Obećanu zemlju sljedećih nekoliko stoljeća Izraelci su živjeli u određenoj vrsti saveza plemena pri čemu taj savez nije imao nikakvih zajedničkih institucija kao primjerice središnjih tijela vlasti ili pak vojsku. Pitanje je kako su uopće uspjeli opstati tako razjedinjeni, a istovremeno vodeći sukobe s drugim plemenima. Odgovor na to pitanje mogao bi se naći u vjeri jer je vjera bila jedina dodirna točka svih izraelskih plemena. Razdoblje koje je svakako nužno spomenuti kada se govori o povijesti izraelskog naroda jest upravo ono kada dolazi do uspostave izraelskog

⁴ Deset Božjih zapovijedi niz su vjerskih i moralnih načela, koja su prepoznata kao moralni temelj u kršćanstvu, judaizmu i islamu

⁵ Obećana Zemlja je naziv za zemlju koju je, prema biblijskom izvještaju, Bog izabrao za svoj narod (Izraelce) i u kojoj se rodio, naučavao, umro i uskrsnuo Isus

kraljevstva. Naime, Izraelci su uvidjeli da zbog svoje neorganiziranosti postaju inferiorniji u vojnim bitkama i počinju od svog Samuela tražiti da nad Izraelom postavi kralja. On to i čini te za prvog izraelskog kralja postavlja Šaula. Upravo u Šaulovo vrijeme, prema predaji, pojavljuje se i David kao pastir koji je svoju slavu stekao iskazavši se u bitki protiv *Filistejaca*⁶ ubijanjem slavnog filistejskog junaka Golijata. Zbog svoje ratne vještine, ali i pobožnosti i iskrenosti David je postao omiljen među izraelskim narodom te ga Samuel nakon Šaulove pogibije imenuje za novoga izraelskog kralja (Havel, 2013: 119-126).

Davidovim najvećim postignućem smatra se osvajanje Jeruzalema i njegovo proglašavanje izraelskom prijestolnicom. U Jeruzalem je donio i *Kovčeg saveza*⁷ te time Jeruzalem učinio uz političko i vjerskim središtem svog kraljevstva. David je imao sina Salomona koji ga je naslijedio i postao najmoćniji izraelski kralj u povijesti. Salomon u Jeruzalemu podiže Hram i time taj Hram i gora na kojoj je smješten postaju najsvetije mjesto židovske vjere te ključni toponim židovske državnosti u moderno doba. Nakon što je Hram uništen Židovi su iz bogobojazni da nehotice ne kroče na sveto mjesto hramskog platoa Hram zamijenili Zapadnim zidom. Židovi se i danas zalažu za obnovu Hrama, ali se na tom mjestu danas nalazi džamija Kupola na Stijeni, jedno od iznimno važnih mjesta u svijetu islama. Po završetku Salomonova kraljevanja nasljeđuje ga Roboam⁸ pod čijom vlašću, zbog njegove nesposobnosti i nedostatka političke mudrosti, dolazi do podjele kraljevstva na kraljevstvo Davidovih potomaka koji se nazivaju Juda (Judeja) i kraljevstvo ostalih deset plemena koji su smješteni sjeverno od Jeruzalema i nazivaju se Sjevernim kraljevstvom ili Izraelom.

Općenito je kroz dominantno religijske biblijske zapise vidljivo da su oni bili naklonjeniji kraljevima iz Davidove loze u odnosu na izraelske kraljeve jer ih determiniraju kao kraljeve koji su odaniji Zakonu u Savezu. Pod pojmom Zakon ne misli se na zakon u pravosudnom smislu te riječi nego o „obrasima obrednog bogoslužja i pravilima za zajednicu, zapisanu u Mojsijevu Petoknjižju“ (Kemp, 2015:70). Iz tog je razdoblja relevantna priča o Ezekijinu tunelu. Naime, kako su Asirci⁹ zaposjeli najprije Sjeverno kraljevstvo, a zatim pod opsadu stavili i Jeruzalem koji je tada bio prijestolnica kralja Ezekija¹⁰, on je zbog dugotrajne opsade grada i pojave gladi dao da se prokopa tunel koji je išao izvan jeruzalemskih zidina do

⁶ Filistejci (hebr. פְּלִשְׁתִּים) bili su narod nastanjen u Filisteji (dio današnje Palestine i Izraela) na prostoru između obale Sredozemnog mora, Sirsko-arapske pustinje, južnog dijela Libanona i Mrtvog mora

⁷ Kovčeg Saveza (hebr.: אָרוֹן הַבְּרִית *ārōn hāb'rīt*) opisan je u Bibliji kao sveti kovčeg, u kojem su se nalazile kamene ploče koje su sadržavale Deset zapovijedi, Aronov štap i zdjelu mane

⁸ Hebrejski Rehabeam, prvi judejski kralj (približno od 930. do 915. pr. Kr.)

⁹ Stari narod iz sjeverne Mezopotamije.

¹⁰ Trinaesti po redu kralj Judejskog kraljevstva, sin i nasljednik kralja Ahaza

ribnjaka Siloe (Havel, 2013:131). Upravo se u ovoj bitci očituje izraelsko vjerovanje u Boga i da je po njemu dano sve što im se događa jer se vjeruje da je Ezekiji preko Izaije došla objava da Asirci neće ovladati Jeruzalemom, što se i dogodilo.

2.3 Židovski narod pod perzijskom i grčkom vlašću

Židovski narod je zatim pod babilonskom vlašću bio prognan i to su bila poprilično teška vremena za židovsku zajednicu sve dok Babilonom nije zavladao novo i moćnije Perzijsko Carstvo. Židovi se vraćaju iz progona oko 538. godine prije Krista, ali njihov povratak čak ni među pojedinim predstavnicima vlastitog naroda nije dočekan s oduševljenjem. Razlog takovog dočeka leži u nastojanjima prognanih Židova da na mjestu izgrađenog pa srušenog prvog Hrama ponovno izgrade žrtvenik gdje bi mogli prinositi žrtve i svetkovati blagdane. Židovi koji su vratili iz progonstva uglavnom su naselili Judeju i Jeruzalem. Nedugo zatim Sveta zemlja iz perzijske prelazi pod grčku vlast pohodom Aleksandra Velikog prema Egiptu. Iz tog razdoblja ističe se pokušaj da se izraelski narod prosvijetli *helenizmom*¹¹ i da se na neki način preobliči kroz neki vid starovjekovne kulturne revolucije (Havel, 2013:131-151). Židovima su bili zabranjeni svi običaji, svetkovanje blagdana ili obredi subotom kao i posjedovanje knjiga Zakona. Reakcije Židova na taj način odnosa prema njima bile su dvojake. Jedan je dio prihvatio donesena pravila dok je onaj drugi, puno veći, odlučio ostati vjeran svojoj tradiciji te su se na neki način povukli u izoliranost.

U ovom razdoblju židovskog povijesnog pregleda ističe se *Makabejski ustanak*¹² koji je bitan iz pogleda utjecaja vjere na ratno djelovanje Židova. Naime, iako su Židovi imali sve preduvjete da se priključe ustanku jer su podnosili krajnje neljudski način vladanja nad njima, mnogi od njih nisu se priključili Matatiji u ustanku iz razloga što je on odlučio da će ustanici budu li napadnuti ratovati i subotom. Ta je odluka odbila mnogobrojne Židove koji su u tome vidjeli suprotstavljanje Božjoj volji. Sedam svetih makabejskih mučenika podnijeli su smrt i mučeništvo kako bi svjedočili svoju vjeru i vođeni time nisu odustali od poštivanja Zakona te nisu htjeli prihvatiti poganske običaje (www.sveci.net, 2014). Prvi put kad je Judeja došla na prag neovisnosti bilo je 142. godine prije Krista kada je veliki svećenik Šimun od kralja Demetija II. dobio oprost za zemlju u zamjenu na vjernost. Tim činom Judejci su dobili

¹¹ U širem smislu, grčka kultura tijekom svojega cjelokupnog razvoja

¹² Makabejci (od hebr. maqqābāh: mlat, čekić), židovska obitelj koja je 166. pr. Kr. podignula ustanak protiv Antioha IV. Epifana.

vlasništvo nad sagrađenim tvrđavama, oprost za neplaćene namete i oslobođenje za poreze. Upravu su tu godinu Židovi počeli koristiti kao početak novog kalendara. (Havel, 2013:167)

Godinu dana kasnije Židovi su uspostavom Judeje kao neovisnog državnog entiteta dobili vlastitoga židovskog vladara, židovsku vojsku, plaćali su porez u židovsku riznicu, a oni koji su se priklonili helenizmu ostali su posramljeni te su *de facto* izopćeni iz zajednice.

2.4 Židovski narod pod Rimskim Carstvom

Novu podjelu među Židovima izazvala je pojava, uspon i dominacija Rimskog Carstva. Ponajprije se ta podjela očitovala u Jeruzalemu gdje su Hirkanovi pristaše i farizeji zagovarali prepuštanje grada Pompeju dok su se Saduceji protivili tom prijedlogu. Pompejevim djelovanjem židovska država je spala na dva područja, Judeju i Galileju, te su se Židovi opet našli u situaciji da nemaju izlaz na Sredozemno more i da su pod tuđom upravom na nepovezanom području. Dolaskom na vlast Gaja Julija Cezara opet se obnavljaju Jeruzalemske zidine i Judeja postiže svoju cjelovitost, Židovima se priznaje sloboda vjere dok ih se istovremeno oslobađa služenja vojne obveze. Postoji mišljenje da je Cezar svoju blagonaklonost prema židovskom narodu iskazivao zato što je u njima vidio veliku dozu lojalnosti. Kada je na scenu stupio kralj Herod, židovski narod je opet prolazio teško razdoblje jer je Herod bio podređen Rimu po pitanju politike prema drugim kraljevstvima, dok je unutarnju politiku krojio sam i to se često događalo na štetu židovskog naroda. Herod je činio što ga je god bilo volja neovisno o tradiciji i običaju židovskog naroda i bio je skloniji prema helenskim Židovima koji su opet dočekali svoj trenutak.

Upravo u vrijeme rimske vladavine, dok je car bio Tiberije, a prefekt Judeje Pilat, svoje djelovanje započinje jedna od najvećih i najutjecajnijih religijskih ličnosti u povijesti čovječanstva, Isus Krist. Djelovanjem Isusa, a ponajprije njegovom mukom i uskrsnućem dolazi do pojave nove vjere koja se i danas ubraja u tri glavne svjetske monoteističke religije, kršćanstvo. Neminovno je da su upravo Židovi koji su povjerovali da je Isus mesija bili prvi kršćani. Iz razdoblja rimske vladavine svakako je važno naglasiti razdoblje vladavine Tita. Pod njegovom vlašću došlo je do uništenja novog Hrama i tako, nakon što je prvi Hram uništen od strane Babilonaca, drugi je uništen nakon što je trajao 639 godina i 45 dana (Havel, 2013:232). Posljednje uporište koje nije bilo pod vlašću Rimljana je bila Masada te njezinim padom i pogibijom vojskovođe Eleazara ben Jaira prestaje bilo kakav trag vojne ili političke neovisnosti

Židova i židovske državnosti. Nakon prvog židovskog ustanka protiv Rimljana u *Eerec Izraelu*¹³ 130. godine dolazi i do drugog židovskog ustanka.

Povod ovog ustanka je bio u tome što je Hadrijan na mjestu gdje je nekoć bio Hram podignuo hram posvećen bogu *Jupiteru*¹⁴. To je kod tadašnjeg stanovništva doživljeno kao očiti dokaz najveće razine svetogrđa te je reakcija židovskog naroda bila radikalna i vođena velikom razinom frustracija i ogorčenosti. Usporedbom ova dva ustanka možemo uočiti nekoliko činjenica. Prvo, razlika je što je prvi predstavljao pobunu manjih, nepovezanih skupina koje su često bile u međusobnom sukobu, dok je drugi bio masovan i usredotočen. Drugo, posljedice prvog ustanka po židovski narod bile su puno manje negoli je to bio slučaj kod drugog ustanka kada su Židovi skoro potpuno protjerani iz Judeje bez ikakve nade da uopće bilo koji pripadnik židovskog naroda stupi na područje Jeruzalema (Havel, 2013:257). Upravo kroz ove ustanke, ali i kroz cjelokupnu opstojnost židovskog naroda od samih početaka na Bliskom istoku, vidljiva je permanentna patnja i teška sudbina koja ga je pratila kroz različite vremenske periode i vladare. Narod je to koji se u svom nastojanju da dođe do vlastite slobode uvelike oslanjao na vjeru i Boga i koji je upravo zbog trajnog svjedočenja vjere i pripadnosti tom Bogu podnosio velike žrtve.

3. ŽIDOVSKI NAROD I ISLAM

3.1. Dolazak Muhameda

U Meki se 570. godine rodio prorok Muhamed kao začetnik islama. Svoje djetinjstvo proveo je s djedom i stricem s obzirom da mu je otac umro prije njegova rođenja a majka kada je imao samo šest godina. U dvadeset i petoj godini života ženi se sa četrdesetogodišnjom udovicom s kojom živi u Meki (Kemp, 2015:88). Prvo mistično iskustvo, prema predaji, doživio je kada ga je anđeo probudio iz sna i zapovjedio mu da čita iako je bio nepismen. Uskoro mu se anđeo počeo javljati sve češće, a Muhamed je krenuo s propovijedanjem svojih poruka. To je izazvalo veliki revolt kod stanovnika Meke te Muhamed biva primoran pobjeći u tadašnji Jatrib, grad kasnije prozvan Medina. Taj bijeg predstavlja ključni događaj u muslimanskoj vjeri te se od njega prema islamskom kalendaru i računaju godine. Prema spoznajama Židovi su u Medini u to vrijeme bili vjerska manjina u pretežno arapskoj poganskoj zajednici. Oni su tada bili s arapskim plemenima u izrazito dobrim odnosima i u odnosu na njih živjeli su puno

¹³ Zemlja Izraelova

¹⁴ U rimskoj mitologiji, *Jupiter* je kralj bogova, *bog* neba, munja, oluje i grmljavine

bogatije imajući vlastite vinograde i plantaže palma. Muslimanski izvori već od početka boravka proroka u Medini navode slučajeve židovskog neprihvatanja Muhameda kao proroka što dovodi do zaoštavanja međusobnih odnosa. (Havel, 2013:298-301).

Iz toga ranog razdoblja Muhamedova boravka u Medini ostala je zabilježena bitka kod zdenca na Badru kada je Muhamed svladao nadmoćnijeg protivnika Kurejšite iz Meke te na taj način izvolijevao „prvi poraz koji je Bog nanio nevjernicima“ (Havel, 2013:310). Tom su pobjedom bili impresionirani čak i nevjernici u Meki, ali jedina zajednica koja nije ostala impresionirana bila je ona židovska. Samo četiri mjeseca od te bitke dolazi do sukoba između Muhameda i malog, ali izrazito bogatoga židovskog plemena Banu Kajnuka iz razloga što su potonji odbili preobratiti se na islam. Bio je to prvi islamsko-židovski sukob u povijesti (Havel, 2013: 314). Ubrzo se Muhamed uspijeva obračunati i s preostalim židovskim plemenima te ih uspješno istjerati iz Medine. Prvi sukob muslimana s kršćanima bio je u Siriji kod mjesta Mu'tah gdje je muslimanska vojska pretrpjela poraz. Muhamed je u to vrijeme obećao Meki desetogodišnji mir, ali je izazvan sukobom dva plemena Banu Bakr i Banu Khuza odlučio prekršiti dano obećanje. Na taj način dolazi u Meku u kojoj ga dočekuju stanovnici nespremni za rat. Muhamed je doslovce ušetao u Meku bez otpora, ni na jednoj strani nije bilo žrtava. Velik je dio *Kurejšita*¹⁵ koji je zatečen u Meki prihvatio Muhameda za Alahova poslanika te se preobratio na islam. Kako su Kurejšiti bili vrlo cijenjeno pleme koje se gledalo kao na vodeće pleme, njihov prelazak na islam imao je za posljedicu da su mnogobrojna druga plemena učinila isto.

Muhamed umire 632. godine, a u islamu je ostalo zapisano njegovo posljednje upozorenje koje je dao svojim sljedbenicima: “Tako mi Alaha, ne bojim se da će vas uništiti siromaštvo. Bojim se dunja luka za kojim ćete trčati kao što su trčali oni prije vas pa će vas uništiti kao što je i njih uništio.” (www.stav.ba, 2019). Upravo njegova posljednja želja da na Arapskom poluotoku ne ostanu dvije religije imat će dalekosežne posljedice za preostale Židove na Arapskom poluotoku. Slijedeći Muhamedovu želju, muslimani od tada vode sveti rat koji ima za cilj ratovati protiv nemuslimana sve dok se njihovo područje ne stavi pod vlast islama. Osvajanjem Khajbera židovska naselja u Arabiji više nisu predstavljaju neku posebnu zapreku širenju islama. Ratovi koji su uslijedili bili su teški za muslimane, a vođeni su protiv Grka, Perzijanaca i drugih arapskih plemena dok Židovi kao prijetnja polako, ali sigurno nestaju iz

¹⁵ arapsko pleme koje pripada ogranku Arapa Adnanija.

interesa muslimanskog svijeta. Prvi veliki poraz muslimanska vojska doživjela je u bitki kod Poitiersa sto godina nakon Muhamedove smrti.

Odnosi muslimanskog i židovskog naroda iz tog razdoblja posve su neočekivano bili vrlo bliski. Osvajanja koja je imala muslimanska vojska izvan Arabije i Židovima je donosila poboljšanje životnih uvjeta. Ponegdje su ta osvajanja značila prestanak brutalnog progona nad Židovima koji su bili pod kršćanskom vlašću. Jedan događaj koji može posvjedočiti ove navode je svjedočanstvo prema kojem se Židovi raduju nakon što su Arapi ubili bizantskog časnika prilikom arapskog osvajanja Hebrona i Cezareje. Ipak, postoje i oprečna saznanja o harmoničnim odnosima Židova i muslimana kao vjerskih zajednica u vrijeme širenja islama (op.a. Židovi su narod, a Židovi pripadnici vjere). Tako se spominje da su muslimani ubili oko 4.000 palestinskih seljaka „kršćana, Židova i Samarijanaca“ (Havel, 2013:334-349) ili se ističe da su Židovi skupa s Bizantincima branili grad Gazu od muslimanskih osvajača.

Širenjem islamskog imperija kao kalifata u kojem su bile objedinjena vjerska i državna vlast bilo je potrebno stvoriti zakonski okvir koji bi sadržavao odrednice o ponašanju prema nemuslimanskom stanovništvu unutar samih granica imperija. Tradicionalno tumačenje donosi da su ti odnosi utvrđeni Omerovim paktom. To je, prema predaji, dokument koji je sadržavao sporazum postignut između kalifa Omera i jeruzalemskog patrijarha Sofronija. Sukladno tom dokumentu muslimanima je pripao Jeruzalem, a kršćanima je potvrđen status zaštićene manjine. U tom sporazumu pogled muslimana prema kršćanima i Židovima je potpuno izjednačen. Bit je Omerova pakta u tome da su njime nemuslimanskom stanovništvu (*zimijima*¹⁶) zajamčeni redom život, vlasništvo i pravo bogoštovlja dok su oni obavezni plaćati poseban porez. Apsolutno je bilo zabranjeno i Židovima i kršćanima graditi svoje bogomolje tj. sinagoge i crkve, ići u procesije ili glasno moliti, a stil odijevanja morao im je biti takav da ih odjeća razlikuje od muslimana (Havel, 2013:350).

3.2. Odnos islama prema kršćanima

Glavna prepreka širenju islama bili su kršćani čije su vojske uspješno zaustavile njegovo širenje. Unatoč toj činjenici da su im kršćani nanosili najviše štete na bojnopolju, ali i političko-vjerskom polju, u mnogim muslimanskim tekstovima tog doba i dalje su kao glavni neprijatelji muslimana označeni pripadnici židovske vjere. Vjerojatnost ovakvog gledanja na odnose prema Židovima i kršćanima zasigurno leži u činjenici da sukoba između kršćana i Muhameda nije

¹⁶ Nemuslimanski podanik u Osmanskom Carstvu

bilo (Havel, 2013:351). Smanjivanje židovske važnosti dolazi tek kasnije kada je većina židovskih zajednica već bila uništena ili imala status zimije.

Židovi su puno veću opasnost za islam predstavljali tijekom Muhamedova života kada su imali ekonomsku moć zajednica i vrlo velik vojni i politički utjecaj. Dodatna dimenzija te židovske prijatnje islamskom svijetu dolazi od činjenice da su Židovi bili izrazito obrazovani posebice u odgovoru na teološka pitanja na koja Muhamed nije znao odgovor. Smanjivanjem židovskih prijatnja prema muslimanskim nastojanjima paralelno se povećavao utjecaj negativnog pogleda na kršćane. Kršćani često bivaju ti koji postaju objektom muslimanskog nepovjerenja i neprijateljstva. Kršćani su često promatrani i kao skupina koja ima krivovjerje, ali ipak je na neki način dio Božje naklonosti. Na kršćane muslimani nisu gledali kao na kukavice ili nemoćne skupine nego su prema njima njegovali odnos pun opreza, prijezira i zabrinutosti. U muslimanskom imperiju mnoge židovske zajednice su čak uspjele i prosperirati jer su Židovi prihvatili ulogu koja im je nametnuta te povučeni u svoje zajednice nisu čak niti pokušavali promijeniti imidž koji je o njima bio izgrađen.

I dok su takvim načinom života u imperiju Židovi uspjeli čak i unaprijediti svoje zajednice u pojedinim mjestima, kao što su na primjer dijelovi središnje Azije, dolazi do potpunog nestanka kršćanskih zajednica u regiji. Otpočinjanjem i odvijanjem *križarskih ratova*¹⁷ u dvanaestom stoljeću dolazi do nasilja kršćana prema Židovima i muslimanima. Samim time posljedično dolazi i do povezivanja islamsko-židovskog stanovništva te se stječe dojam da su islamsko-židovski odnosi idilični naspram zajedničkog neprijatelja. Općenito se ističe da je razdoblje između 900. i 1200. godine zlatno doba muslimansko-židovskih odnosa.

Upravo zbog toga doba uvriježen je i jedan mit koji se proteže i do dan danas, a to je da je suživot muslimana i Židova bio skladan tijekom cijele njihove zajedničke povijesti što se narušilo tek uspostavom izraelske države (Havel, 2013:355). Kada se traže razlozi jednog prilično otvorenog odnosa prema zimijama u vrijeme imperija često se ističe kako je vjerojatno najvažniji razlog utjecaj ideje grčkog humanizma u korespondenciji sa smanjivanjem utjecaja religije na oblikovanje islamskih društava. Učestala putovanja u udaljene zemlje, napredak trgovine, stjecanje novih znanja i sposobnosti učinili su da se diljem islamskog svijeta otvore nova obzorja gdje se podjela na zimije i muslimane nije uklapala niti isticala.

¹⁷Srednjovjekovni sveti ratovi u kojima su pretežito sudjelovali kršćanski vitezovi iz Francuske i Svetoga Rimskog Carstva. Cilj im je bio oslobođenje svetog grada Jeruzalema od muslimanske vlasti, a trajali su oko 200 godina, u periodu između 1095. i 1291. godine.

3.3. Križarski ratovi

Iz tog razdoblja ističu se i pregovori sultana Al-Kamila i cara Fridrika II. Rezultat pregovora bio je sporazum od 18. veljače 1229. po kojem je križarima vraćen Jeruzalem. Dobili su ga pod uvjetom da ne izgrade nove obrambene bedeme i drugu fortifikaciju te da džamija Al-Aksa ostane izvan križarske ingerencije. Pod kršćansku je vlast došao i Betlehem, Nazaret i uski priobalni pojas od Sidona do Jaffe (www.hrvatski-vojn timer.hr, 2017). Tim činom koji je dogovoren na rok od deset godina kršćanima je ponovno pripao Jeruzalem izuzev muslimanskih svetih mjesta na Hramskoj gori. Kada se uzme u obzir da ni Al-Kamil ni Fridrik II. nisu bili fanatično predani svojoj vjeri može se lakše razumjeti kako je došlo do rješavanja ovog pitanja na miran način. Njihova pak gledišta nisu dijelili pripadnici njihovih naroda pa dogovoreni mir sultana i cara nikada nije postao stvarnošću jer je odmah po saznanju o njihovu dogovoru došlo do sukoba muslimana i kršćana. Jedno od najdramatičnijih razdoblja u muslimanskoj povijesti svakako je trinaesto stoljeće.

Slika 2. Pregled križarskih ratova

Izvor: <https://hr.maps-jerusalem.com/karta-kri%C5%BEarskih-ratova-sveta-zemlja>

To se ponajprije odnosi na osvajanje Jeruzalema od strane križara kada su glavninu križarske vojske činili francuski, flandrijski i normandijski vitezovi. Križara je bilo oko 12.000 pješaka i oko 1.200 vitezova. Muslimanski zapovjednik križarima je ponudio otkupninu u zamjenu za slobodu što su oni i prihvatili. Židove koji su našli utočište u gradskoj sinagogi

križari su spalili zajedno s njom (Havel, 2015:236.). Uz to što su križari do kraja stoljeća vladali dijelovima Svete zemlje, u Španjolskoj je ostala samo Granada pod kontrolom Maura, obale sjeverne Afrike su pod opsadom Europskih flota, a Mongoli su zavladao Mezopotamijom. Pod takvim političkim i društvenim okolnostima dolaze neobrazovani vladari koji se vraćaju rigidnom vjerskom ustroju te se gubi utjecaj humanizma, filozofije i znanosti. Sustav zimija ponovno je aktualan pogotovo što su i mnogobrojni muslimani sada postale zimije pod tuđinskom vlašću u Egiptu, Siriji i Palestini. Ponovno su se društveni odnosi vratili na vrijeme iz Omerova pakta, do te razine da je opet odjeća bila ta koja je razlikovala muslimane od zimija. Osmansko Carstvo ovladalo je područjem Levanta 1516. godine. Progonstvom Židova iz Španjolske najveći broj njih naselio je Egipat, Siriju i Palestinu pri čemu su uvjeti života pod Osmanlijama za njih su bili puno povoljniji.

Taj načelno blagonaklon odnos Osmanlija prema pripadnicima židovskog naroda i vjere potaknuo je njihovo naseljavanje i izgradnju židovskih središta, osobito u Jeruzalemu. Upravo su Turci za vrijeme Sulejmana Veličanstvenog izgradili zidine koje i danas opasuju Jeruzalem. U konačnici šesnaesto stoljeće donijelo je i kršćanima i Židovima određeno blagostanje diljem arapskih zemalja osmanskog imperija i odnos muslimana prema zimijama je bio relativno tolerantan. Taj način odnosa prema kršćanima i Židovima u prvom redu, ali i prema ostalim nemuslimanskim zajednicama zauvijek će nestati pojavom sultana Murata III. koji će od 1574. u sljedećih dvadeset godina obnoviti zimijama niz ograničenja, a prema nekim izvješćima čak je zapovjedio opći pokolj Židova u područjima kojima on vlada.

Do boljeg položaja Židova dolazi tek u 19. stoljeću koje donosi korjenite promjene na cijelom Bliskom istoku. Pojavljuju se europske sile ponajprije Velika Britanija i Francuska koje uspostavljaju kolonijalnu i političku prisutnost od sjeverne Afrike do Sirije. Općenito se kao prekretnica boljega židovskog položaja smatra vladavina Muhameda Alija, vladara koji se nametnuo kao utemeljitelj modernog Egipta, jer je vladao više po uzoru na europska načela nego po šerijatskim propisima o zimijama. Ključni trenutak za Bliski istok je početak Prvog svjetskog rata 1914. i pristajanje Osmanskog Carstva na strani Njemačke iz čega su proizašle prijetnje u vidu ugroze Sueskog kanala i pokretanje *džihada*¹⁸ protiv Saveznika. Ulaskom Osmanskog Carstva u globalni sukob rat prvi put od njegova izbijanja vjera postaje jedan od

¹⁸ Džihad (arapski: جهاد, dos. 'napor, borba') je prema islamskom vjerovanju borba protiv zla i borba za ostvarenje dobra.

bitnih elemenata borbenog djelovanja pojedinaca i skupina kao jedan od glavnih motivatora svakog vojnika (www.povijest.net, 2010).

Britanci su otvorili pregovore s Arapima koji u to vrijeme žive pod osmanskom vlašću i obećali im osnivanje nacionalnoga državnog prostora ako se zauzvrat svrstaju na njihovu stranu u ratu. Kada je proglašen džihad od strane Mehmeda V. njegov poziv na sveti rat nije naišao na plodno tlo kod većine muslimana te je potencijalni opći džihad završio fijaskom. Ovaj potez donio je s jedne strane jačanje arapskog nacionalizma, a s druge strane jačanje uloge britanske diplomacije u svijetu (Havel, 2013:368). Arapi su dano obećanje shvatili ozbiljno te su mnogobrojni među njima protiv Osmanlija podigli ustanak. Tako je stvoren kontrast između podjelama i sukobima isprepletenog Bliskog istoka i s novog Bliskog istoka u kojem će uz arapske države postojati i židovska, a prepreka su samo Osmanlije.

4. CIONISTIČKI POKRET

4.1. Pozitivni i negativni izvori cionizma

Djelovanjem Theodora Herzla (1860.-1904.), austro-ugarskog Židova rođenog u Pešti, po profesiji novinara i političkog aktivista krajem 19. stoljeća iz korijena se mijenjaju perspektive moguće političke zajednice i države židovskog naroda. Njegovom ideologijom *cionizma*¹⁹, zapravo židovskog nacionalizma, i planom vraćanja židovskog naroda iz *galuta*²⁰ na Cion i Jeruzalem kao prijestolnicu Izraela, *alijom*²¹ svojih povijesnih prostora, započinje novo razdoblje u političkim planovima Židova u Europi i svijetu, ali i u odnosima židovskog i arapskog stanovništva u Palestini čime započinje najturbulentniji period tih odnosa i potrajat će sve do današnjeg dana (Kasapović, 2016:112-114). U literaturi se mogu pronaći dva izvora cionizma od kojih je jedan pozitivan, a drugi negativan. Prvi, onaj pozitivan, je konstantna želja židovskog naroda za otkupljenjem jer među Židovima postoji očekivanje Mesije koji će ih vratiti u njihovu zemlju u kojoj će moći živjeti u miru i bogoštovlju. Drugi izvor je onaj koji spada u domenu negativnih izvora a to je da će se nastankom cionizma probuditi antisemitizam. Početak masovnog židovskog naseljavanja Palestine poznato kao Prva alija izravno se povezuje s negativnim izvorom jer je bio potaknut od strane Židova u Rusiji koji su stradali u iznimno velikom broju kozačkih pogroma.

¹⁹ Termin koji se koristi u političkom pokretu Židova za utemeljenje svoje države

²⁰ Hebrejska riječ za izgnanstvo

²¹ Hebrejska riječ za naseljavanje

I u drugim zemljama istočne Europe također je došlo do velikog iseljavanja židovskog naroda te se smatra da ih se između 1880. i 1910. iz istočne Europe iselilo najmanje tri milijuna (Havel, 2013:383). Većina njih ipak nije otišla u svoju starovjekovnu pradomovinu nego se naselila na zapadu europskog kontinenta. Onaj dio koji je došao u Palestinu tamo je dočekan od strane već postojeće židovske zajednice koja je ondje bila otprije naseljena i koja se konstantno povećavala, najprije potaknuta progonima kršćanskih vlasti u Europi.

Sva su ta naseljavanja imala zajedničku crtu kojom su vođena, a to su mesijanska očekivanja. Jedan od često naglašavanih argumenata za židovsko naseljavanje tog područja koji su koristile i europske sile jest stvaranje slike da Arapi žive skoro u feudalnim uvjetima u kojima feudalni moćnici iskorištavaju narodne mase te da će Židovi pomoći da kao narod naprave korak naprijed u razvijanju gospodarstva i života uopće (Vukas, 592:2011). Europski Židovi na to područje donijeli su sa sobom i nova iskustva, ali i financijska sredstva kojima su počeli razvijati kraj u koji su se doselili. Tako su na primjer imali izdašnu financijsku pomoć bogatih židovskih filantropa iz Europe ili su na primjer od močvarnih i pustinjskih područja zahvaljujući znanju i tehnologiji polako počeli raditi poljoprivredna područja te zemljišta pogodna za život.

Snažna je determinanta političkog cionizma prosvjetiteljstvo koje je privuklo mnogobrojne pojedince među Židovima Srednje i Istočne Europe. To im je pomoglo da na sebe počnu gledati kao na narod poput svakog drugog. Usto, zagovornici su prosvjetiteljstva naglašavali da je došlo vrijeme da se religijska praznovjerja ostave povijesti i da se živi u skladu s racionalnošću. Kada se to uspoređi s rabinskim gledanjem na židovstvo, to je radikalna zaokret jer su po rabinskom učenju Židovi izabrani narod koji je neusporediv s bilo kojim drugim. Zagovornici prosvjetiteljstva smatraju kako se treba obrazovati u skladu s modernim znanostima i sukladno tomu boriti za osnutak vlastite države. Uspostava Cionističkog pokreta s ciljem osnutka izraelske države logičan je slijed u djelovanju židovskih prosvjetitelja.

Presudan događaj u tom smislu jest održavanje Prvog cionističkog kongresa održanog od 29. do 31. kolovoza 1897. u švicarskom gradu Baselu s 208 delegata kojim je predsjedao Theodor Herzl. Kongres je doveo do pokretanja niza diplomatskih akcija i inicijativa kojim bi se europske države odnosno njihove političke elite uvjerile u nužnost omogućavanja osnutka židovske države na prostorima povijesne Palestine, u to vrijeme i dalje pod vlašću Osmanskog Carstva. Kongres je u konačnici formulirao Cionističku platformu poznatiju kao Baselski program te osnovao Cionističku organizaciju.

Slika 3. Portret Theodora Herzla

Izvor: <https://www.bh.org.il/blog-items/the-1901-case-how-herzl-tried-to-bribe-the-sultan/>

Najzaslužniji za razvoj političkog cionizma jest istaknuti Theodor Herzl koji je upravo ponikao iz takvog miljea židovskog naroda. On je bio mađarski asimilirani Židov koji nije odveć mario za vjeru nego je bio visoko intelektualnog promišljanja. Razlog njegova zanimanja za stvaranje židovske države leži u shvaćanju da je antisemitizam problem koji su Židovi neuspješno pokušavali riješiti nastojanjima da se dokažu kao odani i marljivi građani zemlje u kojoj su tada trenutačno živjeli. Smatrao je da Židovi nikad neće prestati biti predmetom mržnje i izrugivanja budu li živjeli u tuđoj zemlji s nežidovima. Herzl je bio uvjeren da će se preseljenje Židova dogoditi uredno i mirno uz prijateljsku pomoć nežidovskih naroda i vladara što uključuje i pomalo utopijsku ideju da će čak i antisemiti pomoći Židovima u preseljenju u vlastitu državu jer će ih upravo antisemitizam na to i poticati (Havel, 2013:387). Uz antisemitizam Herzl je u prilog cionizmu stavio i tadašnju ekonomiju dok je religijski aspekt preseljenja i odnose s Arapima programski zapostavio. Ekonomija tj. ekonomske aktivnosti su te koje bi se aktivirale preseljenjem židovskog naroda. Slijedom toga Herzl navodi kako preseljenje židovskog kapitala ne bi imalo negativan utjecaj na zemlje koje Židovi napuštaju nego, naprotiv, to bi omogućilo domicilnoj zemlji napredak.

Taj se napredak sastoji u tome da zemlja koju Židovi napuštaju, na ispražnjena radna mjesta koja su držali Židovi zaposli svoje stanovnike. Smatrao je također da bi židovski emigranti u novoj zemlji dugo ovisili o europskoj proizvodnji čime bi se u Europi potaknula daljnja proizvodnja i izvoz. Iz današnjeg kuta gledanja utopijski zvuči činjenica da je Theodor Herzl zapostavio u svom programu segment vjere kada je poznato na koji su način da kroz povijest bili isprepleteni židovsko-muslimanski odnosi na Bliskom istoku i na koji je način upravo vjera bila dominantna u tim odnosima počesto praćenima oružanim sukobima.

4.2. Chaim Wizmann i religijski cionizam

Unutar samoga židovskog naroda zbog ideje povratka i osnutka vlastite zemlje te ne stavljanja Boga i vjere u vrh prioriteta te zemlje nego dapače njegovo zanemarivanje dolazi do sukoba u promišljanjima i djelovanjima. Primjer takovog djelovanja je Chaim Weizmann²² koji je potjecao iz duboko religiozne obitelji u kojoj mu je stric bio rabin. Weizmann je vjerovao kako su znanost i obrazovanje puno bitniji od vjere da bi se opstalo u neprijateljskom svijetu. Njegova potpora političkom cionizmu dovela ga je do sukoba s ortodoksnim Židovima jer je on između ostalog dao i snažnu potporu da se u židovske škole koje su do tada bile strogo vjerske uključe i sekularni predmeti. Konstantno zanemarivanje vjere od strane vođa političkog cionizma u Europi dovelo je do antagonizma između njih i uglednih rabina što je imalo za posljedicu da su potonji često djelovali u cilju nanošenja štete pokretu cionizma koja bi nebrojeno puta bila i veća nego li je bila šteta koju su im nanosili politički oponenti među nežidovima. Razdor sekularne i religijske zajednice židovskog naroda išao je toliko daleko da su se cionisti provokativno nazivali nasljednicima judaizma kojima pripada materijalističko tumačenje Biblije. Pojam se religijskog cionizma se odnosi na ljude koji su cionisti, a uz to i religiozni, nego se pod tim podrazumijeva da se u židovskoj prisutnosti u područjima biblijskih kraljevstava Judeje i Samarije očituje ispunjenje vjerskih obećanja i proroštava (Havel, 2013:389). Ovaj je vid cionizma prožet kontroverzijama koje se ogledavaju u tumačenjima Svetog pisma, ali i židovske povijesti, kulture i običaja u cjelini.

Problem kod religijskog cionizma predstavlja i sam kronološki tijek pojedinih događaja kojim se treba oživotvoriti židovsko otkupljenje. Neka su od postavljenih pitanja religijskog cionizma koji je tijek za potpuno otkupljenje inicira li povratak Židova u Izrael Bog ili pak Židovi te hoće li prije doći Mesija ili će Židovi u domovini dočekati Mesiju.

²² Prvi predsjednik Izraela

No, to su tek sporedna pitanja religijskog cionizma. Pitanje svih pitanja jest definicija židovskog progonstva. Oni smatraju ako je Bog kaznio izraelski narod progonstvom onda je Bog također taj koji mora pokazati milost i vratiti izraelski narod u pradomovinu kada bude smatrao da su dovoljno propatili za sve što su učinili protiv njegove volje te je bilo kakvo ustrajavanje na povratku od strane samog židovskog naroda protivno procesu spasenja koji je sam Bog osmislio. U ovom načinu razmišljanja upravo se očituje razlog dubokog razdora političkog i religijskog cionizma tj. sekularnog i vjerskog pogleda na stvaranje države Izrael jer prema religijskom cionizmu sekularni cionisti ne samo da su činili nešto za što nisu imali apsolutno nikakvo pravo nego su se svojim djelovanjima usprotivili Božjoj volji. Slijedom navedenog prosječni predstavnik židovskog naroda koji je kroz svoj život prakticirao vjeru i imao želju da se vrati u svoju pradomovinu odnosno u slobodnu zemlju Izrael našao se u dualitetu razmišljanja je li povratak u domovinu milost Božja prema židovskom narodu ili je to, s druge strane, plod prkosa židovskog naroda Bogu (Havel, 2013:389-391).

Iako su ova dva smjera cionizma međusobno suprotstavljena, u povijesti se nalaze i neki primjeri u kojima su poznati predstavnici religijskog cionizma podržali Theodora Herzla i njegove ideje. Jedan od tih primjera je rabin Samuel Mohliver²³. On je vjerovao da se povratak Židova mora dogoditi isključivo mirnim putem, u prvom redu na način da se vrši otkup zemljišta od Arapa. Mohliver je pozivao bogate Židove na otkup što većeg dijela arapskih zemljišta predviđevši da će u razdoblju koje slijedi njihova cijena drastično rasti. Uz mesijanska očekivanja povratka Mehliiver je njegovao pragmatičan stav prema funkcioniranju židovskih zajednica u Palestini. U cilju stjecanja poslovnih znanja i vještina koje bi pokrenuli gospodarstvo i bavljenje trgovinom tražio je od palestinskih rabina da ukinu zabranu učenja francuskog i arapskog jezika. Mohliver je smatrao da su svi Židovi u nevolji i da moraju biti braća u obnovi te je potkraj svog života saznajući za Herzla i njegovu viziju židovske države istoga podržao bez zadržke usprkos sekularnim obilježjima Herzlova pokreta.

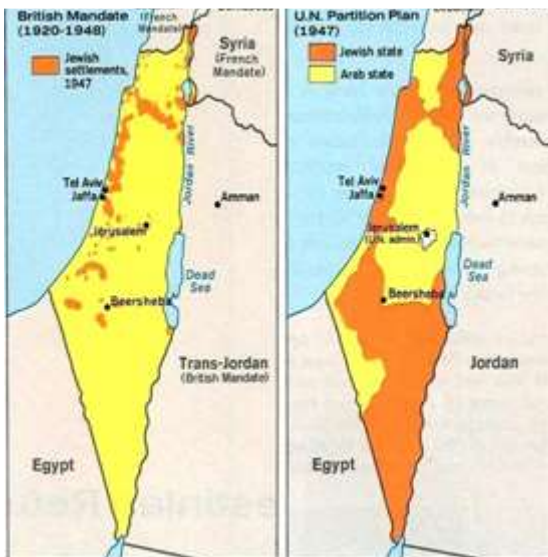
4.3. Balfourova deklaracija i uloga Velike Britanije

Najvažniji zagovaratelj stvaranja židovske države u Palestini nakon tijekom Prvoga svjetskog rata svakako je bila Velika Britanija. Naime, sporazumom koji su potpisali britanski diplomat Sir Mark Sykes i francuski kolega Geroges Picot podijeljena su područja koja su do tada pripadala Osmanskom Carstvu. Francuskoj su tako dodijeljena područja Libanona, Sirije i

²³ Židovski rabin koji je jedan od začetnika religijskog cionizma

susjedna mezopotamijska područja, dok su Britaniji pripala Palestina, budući Irak i neka područja oko Perzijskog zaljeva (Havel, 2015:246). Najpoznatiji dokument tog vremena koji je u potpunosti otvorio mogućnost realizacije izraelske državnosti u Palestini svakako je pismo na jednoj stranici od 67 riječi tadašnjega britanskog ministra vanjskih poslova Arthura Balfoura upućeno Lordu Liopnelu Rothschildu, vođi židovske zajednice u Velikoj Britaniji, poznato još i kao *Balfourova deklaracija*²⁴. (www.lider.media, 2017). Balfourova deklaracija u kojem se njezin potpisnik zalaže za „židovski dom“ potvrđena je u Rezoluciji usvojenoj 25. travnja 1920. godine u San Remu te je time stekla međunarodnopravnu valjanost. Dva mjeseca prije te konferencije na kojoj se usvojila navedena Rezolucija Liga naroda dodijelila je Velikoj Britaniji mandat da upravlja Palestinom.

Slika 4. Pregled Palestine u mandatom razdoblju i plan UN-a iz 1947. godine

Izvor: <https://pasarelapr.com/map/maps-of-israel-palestine.html>

U istom je razdoblju osnovana i Transjordan koji se danas zove Hašemitska Kraljevina Jordan. Transjordan je obuhvaćao područje istočno od rijeke Jordan (u odnosu na Cisjordan sa zapadne strane rijeke). Usvajanjem Balfourove deklaracije cionistički pokret dobio je snažan zamah u svom djelovanju jer su cionisti tj. zagovornici osnutka židovske države bili bitno ojačani podrškom Velike Britanije koja je u to vrijeme bila najmoćniji akter na bliskoistočnoj pozornici, ali i jedan od dominantnih aktera na svjetskoj političkoj sceni (Kasapović, 2016:116). Britanija je ta koja je u vrijeme opisanih događanja bila jedini nositelj vlasti u Palestini i zbog

²⁴ Uvjet stvaranja židovske države je da taj čin ne bi negativno utjecao na arapsko stanovništvo već nastanjeno u Palestini.

toga je odluka da se da suglasnost glede povratka naroda na Cion smatrana kao odraz Božje volje u skladu sa židovskom tradicijom. Britanska mandatna uprava u Palestini imala je za cilj pretvaranje dodijeljenog prostora u buduću samostalnu i održivu političku zajednicu za arapski i za židovski dio stanovništva. Balfourova deklaracija i ovakvo njezino tumačenje zadovoljili su i predstavnike religijskog cionizma, a jedan od najutjecajnijih teoretičara tog pravca bio je svakako Hakhoen Kook. On je vjerovao da je povratak Židova u Palestinu dio božanskog plana otkupljenja. Od ostalih rabina uvelike ga je razlikovala njegova pragmatičnost. Primjer te pragmatičnosti jest i njegova odluka da usprkos zabrani obrade zemlje u subotnjoj godini donese *ad hoc* rješenje da se zemlja ipak smije obrađivati jer je vladalo veliko siromaštvo i opasnost od ekonomskog kraha. Naravno da je ta odluka naišla na neodobravanje od strane drugih rabina, ali on za to nije mario jer je smatrao da donosi ispravnu odluku u cilju zaštite svog naroda. Zanimljiva je njegova teza da je život u Izraelu čak iako nije popraćen pridržavanjem nijednog zakona od veće religijske vrijednosti nego li život po svim pravilima u dijaspori. Iz toga proizlazi da su svi cionisti koji su sekularnog opredjeljenja u biti svojim dolaskom u Izrael zapravo nesvjesno činili Božju volju i zbog toga Kook smatra da moraju biti prihvaćeni od strane prisutne židovske zajednice, ali i od strane predstavnika religijskog cionizma. Kook ide toliko daleko u pružanju svoje podrške cionistima da na neki način Theodora Herzla uspoređuje s Mesijom, sinom Josipovim.

Smatra se kako je od samog Kooka jedino više utjecaja na zagovornike religijskog cionizma imao rabin Jehuda Leib Maimon. Njegovo djelovanje povezano je s periodom posljednjih godina Mandata i prvih godina uspostave izraelske državnosti. Upravo se u časopisu koji je on osnovao pojavila svjetski poznata krilatica: „Izraelska zemlja za izraelski narod prema izraelskoj Tori“ (Havel, 2013:400-403). Iako se u početku protivio podjeli Palestine jer je smatrao da Židovi imaju pravo na cijelu Palestinu kasnije je ipak popustio u svojim promišljanjima jer mu je jedinstvo židovskog naroda bilo važnije od jedinstva izraelske zemlje. Prihvatio je iz pragmatičnih razloga i podjelu samog Jeruzalema jer je smatrao da treba učiniti sve kako bi se izbjeglo ili u najmanju mjeru smanjilo krvoproliće. Njegova potpora militarizmu ide samo do one mjere kada je isti potrebno uporabiti do one razine kako bi se ograničili arapski napadi na cioniste nedozvoljenim sredstvima što svakako isključuje upotrebu militarizma za bilo kakvo nepravedno postupanje prema Arapima. Zalagao se da Arapi apsolutno imaju ista prava kao i Židovi u svemu osim u pravu da od Židova kupuju zemlju u Palestini. Maimon je sudjelovao i u izradu Deklaracije o neovisnosti 1948. te je od osnutka Izraela do 1951. obavljao dužnost ministra religije (Havel, 2013:404).

Kršćani općenito s pojavom ideje povratka židovskog naroda u Palestinu nisu imali problema u vidu teoloških shvaćanja tog povratka i povezivanja kontinuiteta između starozavjetnog Izraela i Židova iz mandatnog razdoblja. Kada se analizira stav kršćana oko izraelsko-palestinskih pitanja može se kao primjer uzeti ponašanje i razmišljanje britanskih časnika koji su služili u Palestini tijekom mandatnog razdoblja. Mnogobrojni među njima su bili kršćani koji su smatrali da velik broj Židova koji se naseljavaju u Palestini, uglavnom iz Sovjetskog Saveza, sa sobom donose ideju komunizma odnosno socijalizma (Havel, 130:2013). Dio britanskih časnika smatrao je pak kako se naseljavanjem Židova čini nepravda domicilnom stanovništvu dok je drugi dio vjerovao kako će pro cionističkom politikom Velika Britanija antagonizirati arapski svijet. Važnost kršćanskog odgoja i utjecaja kršćanstva na pojedince koji su bili važne karike lanca povijesnih tokova očituje se najbolje kod samog Sira Arthura Jamesa Balfoura u čijem su životu na donošenje odluka snažan utjecaj imali kršćanski odgoj i ljubav prema Bibliji.

Kada se govori o predstavnicima kršćanskog cionizma iz vremena mandatne uprave svakako se mora razmatrati lik i djelo jednog od najpoznatijih predstavnika kršćanskog cionizma tog doba, Orde Charlesa Wingatea. Wingate je bio vrhunski arabist koji je bio opčinjen Orijentom i arapskim svijetom s kojim ga povezuju i obiteljske veze jer mu je prvi rođak njegova oca bio vrhovni guverner Sudana i visoki povjerenik za Egipat. Njegova je obitelj bila prava britanska obitelj evangelika. Djed mu je nakon preobraćenja iz poduzetnika u propovjednika naučio hebrejski jezik kako bi pokazao svoju ljubav prema Židovima te kako bi postao dijelom misionarske službe među Židovima u Mađarskoj. Otac mu je s druge strane bio časnik u britanskoj vojsci koji je doživio duhovno iskustvo tijekom službe u Indiji te se po povratku pridružio britanskoj evangeličkoj zajednici. Wingate je tako odrastao u duhu kršćanstva i školovao se na vojnoj akademiji gdje je posebno pokazivao želju za Orijentom i arapskim jezikom. U rujnu 1936. godine dobio je zapovijed da se premjesti na dužnost u Palestinu. To je bilo samo nekoliko mjeseci nakon što je ondje počeo veliki arapski ustanak protiv britanske uprave. U prvim mjesecima boravka u Palestini Wingate zaključuje kako su drugi britanski časnici često o stanju u Palestini stvarali iskrivljenu sliku. On pak počinje smatrati da ondje zapravo prevladava netrpeljivost Arapa predvođenih radikalnim muftijom Hadži Eminom Huseinijem nasuprot suzdržljivosti Židova. Otkrio je primjerice da je neistina da Židovi kupuju zemlju od Arapa po veoma niskim cijenama.

Istina je bila upravo suprotna jer su Židovi plaćali vrlo visoke cijene zemljišta arapskim lokalnim moćnicima koji su bili pristaše i rodbina muftije, a da su upravo oni tu istu zemlju

ranije kupovali od malih vlasnika, nerijetko uz prisilu, po ispodprosječno niskim cijenama. Arape koji bi izravno prodavali zemlju Židovima isti bi ti preprodavači ubijali pod optužbom da su izdajnici. Posebno ga je u Palestini impresionirao prosperitet židovskih naselja i pretvaranje ranijih pustinjskih područja u plodne oaze.

Uvidjevši politički, gospodarski i socijalni život Židova on i njegova supruga snažno su krenuli podržavati ideju cionizma (Havel, 2013:422-424). Njegov je najveći doprinos židovskom narodu u utjecaju na vojni segment židovskog organiziranja života zbog čega se upravo njega smatra „ocem izraelske vojske“. Wingate je od početka 1938. imao ideju osnivanja britansko-židovske vojne postrojbe kojom bi on osobno zapovijedao. Riječ je o elitnoj jedinici (eng. *Special Night Squads, SNS*) koja bi bila specijalizirana za izvođenje najsloženijih napadnih akcija na teritorij koji nadziru Arapi. U tom trenutku to je predstavljalo presedan u načinu sukobljavanja između Izraelaca i Arapa jer su Izraelci do tada provodili samo defenzivne akcije. Wingate je za svoju ideju od britanskih zapovjednika odobrenje dobio tek nakon dugotrajnog uvjeravanja istih o potrebi stvaranje jedne takove postrojbe. I kad ih je konačno uspio uvjeriti naišao je na otpor tamo gdje ga je najmanje očekivao.

Mnogobrojni vođe židovskog naroda bili su protiv te ideje jer su vjerovali kako je frontalni sukob s Arapima moguće izbjeći i kako je bolje postupno popuštati suprotnoj strani utišavajući njezin bijes. Židovsko političko vodstvo je nakon dugotrajnih pregovora i rasprave ipak popustilo i dalo suglasnost za osnutak Wingateove postrojbe te je dopustilo da se u njegovu postrojbu unovače pripadnici *Hagane*²⁵ koja je činila glavninu izraelske vojske. Kombiniranjem obuka i noćnih akcija Wingate je od unovačenih židovskih boraca stvarao komandose koji su bili spremni provoditi najdelikatnije zadaće. Smatra se kako je upravo njegova zasluga za mnogobrojne uspjehe izraelskih vojnika poput zrakoplovnog napada na Egipat za vrijeme Šestodnevnog rata 1967. Od svih strategija i načela koje je ostavio iza sebe Wingate je zaslužan da se i danas u nizu vojski provodi jedno od najbitnijih načela modernog upravljanja postrojbama a to je načelo da zapovjednici uvijek idu ispred vojnika.

5. PROGLAŠENJE DRŽAVE IZRAEL

5.1. Proglašenje i rat za neovisnost

²⁵ paramilitarna organizacija koja je postojala između 1920. i 1948.

Nakon što je Opća skupština Ujedinjenih naroda 29. studenoga 1947. usvojila Rezoluciju 181 kojom se na prostoru britanske mandatne uprave u Palestini određuje osnutak jedne arapske i jedne židovske države, Izrael je kao država židovskog naroda proglašen 14. svibnja 1948. godine, a odmah po proglašenju uslijedio je i Rat za nezavisnost odnosno Prvi arapsko-izraelski rat koji će potrajati do 1949. Upravo su ta dva događaja za religijsku zajednicu predstavljala izvor mnogih nedoumica. Bog kojega su religijski cionisti toliko zagovarali bio je gotovo posve zapostavljen u definiranju nacije i naroda. Glavni akter državotvornosti bio je židovski politički narod što se jasno iščitava iz teksta deklaracije:

Zemlja Izraelova je mjesto nastanka židovskog naroda. Ovdje je izrastao njegov duhovni, religijski i politički identitet. Ovdje je on imao svoju državu, stvorio kulturne vrijednosti od nacionalnog i svjetskog značenja i dao čovječanstvu vječnu Knjigu nad knjigama.

Možda i najbolji dokaz tezi da su u povratku Židova u svoju zemlju najveći utjecaj imali sekularni cionisti i da su svojim djelovanjem nadjačali religijski cionizam jest dio Deklaracije u kojem je najsnažnija sekularna misao, a odnosi se na pravo Židova na život u Izraelu:

To je prirodno pravo židovskog naroda da bude gospodar vlastite sudbine, poput drugih naroda, u svojoj vlastitoj suverenoj državi. (Havel,2013:443)

Ta misao izravno je spojiva sa starozavjetnim buntom izraelskog naroda protiv Boga u želji da budu narod poput drugih naroda.

Rat za neovisnost počeo je 15. svibnja 1948. i trajao je više od godinu dana, sve do ljeta 1949. godine. Odbacivši uopće i pomisao o samostalnoj židovskoj državi u Palestini, države Arapske lige ušle su na teritorij Izraela bez jasno definiranog strateškog plana i s vrlo slabim materijalnim sredstvima u vojnim rodovima topništva, zrakoplovstva i oklopništva. S druge strane, stajao je Izrael kao mlada država čije su oružane snage tek bile u začetku formiranja. Činile su ih oko 45.000 uglavnom nedovoljno naoružanih vojnika (Ogorec, 2011:352). Glavninu snaga koje su uspješno iznijele teret rata činili su sekularni Židovi lijevo-liberalnoga političkog opredjeljenja. Na početku rata Arapi su bili 47 puta brojniji od Židova. Primjer koliko su bile male šanse za uspjeh Izraela kao države govori i procjena britanskog feldmaršala Bernarda Montgomerya koji je smatrao da Izrael kao država može opstati samo tri tjedna nakon udruženog napada susjednih i ostalih arapskih država Egipta, Transjordana, Iraka, Sirije, Libanona, Saudijske Arabije i Jemena. Izrael je pak učinio pogrešku pri samom planiranju

ratnih sukoba jer je smatrao kako se većina arapskih država neće uključiti u rat protiv Izraela ili da će u njemu sudjelovati s malim snagama. Najbolji dokaz da su krivo procijenili suprotne snage jest uključivanje u rat Iraka s kojim Izrael uopće niti ne graniči. Tijek i sam ishod rata bili su potpuno drukčiji od očekivanja arapskih napadača, ali i cjelokupne međunarodne zajednice uključujući strane vojne analitičare.

Slika 5. Granice Izraela nakon rata za neovisnost

Izvor: <https://honestreporting.com/war-independence-sin-israels-creation/>

Izrael se s nešto više od 600.000 stanovnika uspio obraniti od armija Egipta, Jordana, Sirije, Libanona i Iraka te znatno proširiti svoj inicijalni teritorij prema planu UN-a iz 1947. godine. Izrael je u ovom ratu koristio specifičnu ratnu taktiku koju će poslije primjenjivati i u budućim sukobima. Naime, Izraelska vojska je ratovala na više bojišnica istovremeno te nije čekala odluke i zapovijedi središnjeg stožera nego su te zapovijedi izdavali zapovjednici koji su sa svojim postrojbama bili u realnom vremenu i realnim uvjetima. Oni su se odlučivali na manje borbene skupine koje su bile prilagodljive improvizirati *ad hoc* rješenja što se pokazalo puno učinkovitijim nego arapska strategija masovnih vojnih djelovanja usmjeravanih iz duboke pozadine. Iz područja koja je u Ratu za neovisnost osvojio Izrael protjerano je ili izbjeglo oko 635.000 Arapa. U početku vlasti nisu dozvoljavale njihov povratak kako bi se smanjio potencijal brojne i neprijateljski raspoložene manjine u Izraelu ali se kasnijih godina u svrhu spajanja obitelji vratilo gotovo 200.000 Arapa. Izbjeglicom je proglašen svaki pripadnik

arapskog naroda koji je imao u Palestini prebivalište od lipnja 1946. godine. Izbjegli Arapi svoje su utočište mahom tražili u drugim arapskim državama.

Pitanje koje se tada javlja jest pitanje palestinskog identiteta tih Arapa jer su se Palestincima nazivali i Židovi i Arapi koji su do tada živjeli u mandatnoj Palestini, a koja kao palestinska nacija ili država nije nikad postojala. Transjordanski režim je anektirao područja Judeje i Samarije koja se od tada nazivaju Zapadnom obalom. Ona je trebala postati sastavni dio Hašemitskog Kraljevstva čiji je najvrjednije postignuće iz rata 1948. godine bio jeruzalemski Stari grad s Hramskom gorom. Egipat je pak anektirao Pojas Gaze. Mnogobrojni su Arapi primirje koje je Izrael sklopio s okolnim državama doživjeli kao izdaju i od tog trenutka pojavljuju se infiltratori. Njihovo se djelovanje povezuje s navodnom izraelskom okrutnošću prema nenaoružanim Arapima koji su se nakon primirja 1949. počeli vraćati kućama. Arape koji su se vraćali kućama židovske su ophodnje, prema tim navodima, ubijale smatravši ih prijetnjom novostvorenoj državi. Upravo su ta prekogranična kretanja tj. infiltracije Arapa postale sigurnosni problem Izraela. Kako bi uklonio te prijetnje na granici s Egiptom na nagovor Francuske i Velike Britanije Izrael je u Drugom arapsko-izraelskom ratu 1956. napao Egipat iskoristivši egipatsku nacionalizaciju Sueskog kanala pri čemu izraelska vojska dolazi sve do Sueza. Kako je ta invazija naišla na međunarodnu osudu Izrael se pod pritiskom SAD-a vraća na predratne granice (Kasapović, 2016:122-125).

5.2. Šestodnevni rat

Za Šestodnevni rat ili Treći Arapsko-izraelski sukob se s razlogom može reći da je bio sigurno presudan događaj u povijesti Izraela, ali i cijelog Bliskog istoka. Naziv je dobio jer je Izrael u samo šest dana od 5. do 10. lipnja 1967. uspio ostvariti svoje ratne ciljeve protiv svih uključenih država Arapske lige. U odnosu na prethodni rat ovaj je izraelska vojska dočekala dobro opremljena naoružanjem najsuvremenije tehnološke izvedbe s razvijenim ofanzivnim doktrinama. Osim navedenog Izrael je kao država već imao razvijenu vojnu industriju čiji su ponos su bili borbeni zrakoplov Kfir i tenk Merkava (Ogorec, 2011:355). Izrael je te 1967. godine kada je strategijom munjevitog rata započeo i okončao Šestodnevni rat bio u sukobu sa svim arapskim susjedima od kojih su pojedini kao svoj glavni i nepromjenjivi vanjskopolitički cilj vidjeli njegovo uništenje i vraćanje teritorija pod suverenitet arapskog stanovništva.

Među židovskim pukom zavladao je veliki strah i tjeskoba zbog veličine i opremljenosti arapskih postrojba ali i zbog otvorenog svrstavanja SSSR-a na arapsku stranu. Izraelci su ostali

uglavnom prepušteni sami sebi u strahu od ponavljanja Holokausta. Koliki je bio strah izraelskog naroda u drugoj polovici 1960.-ih najbolje govore podaci da je iskopano 10.000 grobova i pripremljeno 14.000 bolničkih mjesta, a da su javni parkovi predviđeni za masovna grobišta dok su hoteli pripremljeni za prihvat ranjenih. Uvučenu tjeskobu prekinuo je jedan od najdrskijih poteza u povijesti ratovanja jer je izraelsko zrakoplovstvo 5. lipnja 1967. ujutro izvelo preventivni napad na egipatske vojne zračne baze. O snazi tog napada govori podatak da je uništeno čak 90% egipatskoga ratnog zrakoplovstva i većina uzletnih staza što je za posljedicu imalo stanje u kojem su Izraelci vladali nebom i mogli su početi s uništenjem egipatske vojske na Sinaju. U rat koji je već bio izgubljen uključio se i Jordan čiji je kralj Husein povjerovao egipatskom predsjedniku Naseru da je Egipat u ofanzivi i nije želio ostati bez ratnog plijena.

Slika 6. Izrael nakon Šestodnevnog rata

Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Six_Day_War_Territories.svg

Izrael je u osvajanjima od Jordana preuzeo Judeju s istočnim Jeruzalemom i Samarijom, a u posljednja dva dana rata i Golansku visoravan od Sirije. Egiptu je okupirao Pojas Gaze te cijeli Sinajski poluotok. Zanimljivost je da je osvajanjem Golana zapovijedao David Dado Elazar, general koji je rodom iz Sarajeva. Izrael je usprkos svim procjenama, pa i praćen skepsom vlastitog naroda i dijela političara, uspio izbrisati arapsku vojnu prijetnju sa svojih granica i uzdignuti se u najmoćniju vojnu silu Bliskog istoka (Havel, 2013:446-447).

S religijskog stajališta najvažniji dio teritorija koji je osvojen svakako je jeruzalemski Stari grad s Hramskom gorom. No, kako je to i treće najsvetije islamsko mjesto gdje se nalaze džamije Al-Aksa i Kupola na Stijeni, židovski političari su se bojali arapske reakcije na nastavak prodora iza zidina. Takvo razmišljanje nije dijelio i glavni rabin Izraelske vojske Plom Goren koji je na vijest o sukobima oko Svetog grada reagirao tako da je požurio sa Sinaja prema Judeji u jednoj ruci noseći Toru a u drugoj Šofar. U blizini Starog grada susreće se sa zapovjednikom padobranaca i upozorava ga da mu povijest neće nikada oprostiti ne iskoristi li priliku i ne uđe li u jeruzalemski Stari grad. Za religiozne Židove u Izraelskoj vojsci očekivanje osvajanja Jeruzalema bilo je očekivanje obnove Božjih nauma s Izraelom. Ulaskom u Stari grad Židovi su se prvi put nakon dva tisućljeća vratili na najsvetije mjesto kao njegovi upravitelji. Premijer Eškol je po zauzimanju Starog grada odmah postavio sveta mjesta različitih religija pod jurisdikciju njihova klera kako bi se izbjeglo oskvrnuće sakralnih objekata značajnih za kršćane i muslimane (džamije te Crkva Svetog groba) i kako bi se na taj način spriječilo da dođe do nedjela koja bi izazvala reakcije u prvom redu muslimanskog svijeta, ali i kršćanskog (Havel, 2013:450).

Izraelci su neočekivanim pobjedama, dakle, osvojili Sinaj, Gazu i Golan te dijelove Jeruzalema koji su bili samo srce nekadašnjega židovskog kraljevstva te su na taj način temeljito promijenili geopolitičku sliku Bliskog istoka. Možda su još veću promjenu napravili u pogledu međusobnih odnosa, odnosno prilika unutar izraelskog društva i države. Religijski cionisti su ovaj rat smatrali vjerskim. Nisu ga smatrali vjerskim u smislu da je to rat Židova protiv muslimana nego su smatrali kako su svi narodi ustali protiv Židova kao naroda koji je izabran od Boga. U te narode ubrajaju i narode koje su držali prijateljskim, ali uz nužno prikazanu zabrinutost nisu pokazivali volju da im pomognu. Iz tog kuta gledanja rat je za njih apsolutno bio dopustiv. U svrhu potvrde teze da je ovaj rat vjerski opravdan stavljaju i činjenicu da su unaprijed bili otpisani i osuđeni na poraz te da su mnogobrojne bitke dobili na krajnje neobičan način vjerujući kako bez Božje intervencije to niti ne bi bilo moguće.

U konačnici površina teritorija koji je Izrael u tom ratu osvojio bila je tri puta veća od površine Izraela neposredno prije početka ratnog sukoba. Po završetku rata pristupilo se obnovi i ponovnom naseljavanju židovskog dijela Jeruzalema. To se provodilo na tako vidljiv način da je svima bilo jasno kako su se Židovi vratili s nakanom da iz Jeruzalema više nikada ne odu. U Jeruzalemu se pristupilo detaljnoj restauraciji židovskih svetih mjesta. Kada su započeli s obnovom tek su onda spoznali pravu dimenziju uništenja sinagoga koje su bile krajnje devastirane i opljačkane, a židovskim nadgrobnim pločama sa Maslinske gore Arapi su

popločavali putove. Ti su prizori natjerali na promjenu mišljenja i zadnje pristalice teorije da bi židovska sakralna mjesta bila zaštićena pod bilo čijom drugom vlašću osim izraelskom.

I dok je s naseljavanjem Jeruzalema bio jasan smjer u kojem se treba kretati Izrael, s naseljavanjem ostalih osvojenih područja postojala su stanovite dvojbe. Slijedom je toga izraelska vlada odmah po završetku rata Jordanu ponudila povrat osvojenih područja u zamjenu za mir ali je bilo kakvu nadu u takav dogovor dokinula Arapska liga²⁶ glasovitim „trostrukim ne“ kojim su arapske zemlje odbacile mir, priznanje i pregovaranje s Izraelom. Izrael je uglavnom osvojena područja naseljavao na način da bi vojne logore pretvarao u civilna naselja kako bi izbjegao kršenje međunarodnih zakona, u prvom redu Četvrte ženevske konvencije. Otpor svjetske javnosti Izrael je očekivao i u slučaju naseljavanja Zapadne obale jer su već neka naselja u tom području već bila židovska prije 1948. godine pa se njihovo naseljavanje moglo opisati kao povratak Židova (Havel, 2013:459).

5.3. Jomkipusrki rat

Sam naziv ovog trojednog rata (6.-25. listopada 1973.) koji se kronološki određuje kao Četvrti arapsko-izraelski sukob dolazi od činjenice da su Egipat i Sirija, materijalno potpomognuti od strane SSSR-a, iznenada napali Izrael na blagdan *Jom kipura*²⁷ 1973. godine. Cilj egipatskih i sirijskih snaga nije bio povratak područja izgubljenih u ratu 1967. godine nego potpuno uništenje Izraela. Vojno-strateški ciljevi bili su ograničenog karaktera. Cilj je bio udariti izraelske snage iznenadno i snažno na Sinaju i Golanu te zauzeti strateške objekte na tom prostoru kako bi se stvorili uvjeti za kasnije operacije oslobađanja okupiranih područja. Arapske su snage bile brojnije i u ljudstvu i u tehnici ali je motiviranost izraelskih vojnika bila znatno veća te je sustav mobilizacije izraelske vojske bio kudikamo brži i efikasniji (Ogorec, 2011:357). Egipćanima i Sirijcima pomoć su davale postrojbe Iraka, Jordana, Saudijske Arabije, Kuvajta, Sudana, Tunisa i Alžira. Najodgovorniji za prvotnu nespremnost izraelske vojske bio je tadašnji ministar obrane Izraela Moše Dajani koji je ignorirao obavještajne podatke i odbijao dati zapovijed o općoj mobilizaciji. U jednom trenutku šoka od siline napada Dajan je čak odlučio proglasiti neuspjeh ali mu je to zabranila tadašnja premijerka Golda Meir ne dopustivši mu da se obrati javnosti. Nakon početnog uspjeha napadača, izraelska vojska je

²⁶ naziv za savez arapskih država, Bliskog istoka i sjeverne Afrike, formirana radi učvršćivanja međusobnih odnosa i jačanja suradnje na političkom, ekonomskom, vojnom i drugim područjima

²⁷ Jom Kippur gotovo je za sve Židove najsvetiji dan u godini

ipak uspjela na brzinu mobilizirati pričuvne snage, zaustaviti arapske snage i pokrenuti protuudar.

Presudna bitka odvijala se na Golanskoj visoravni. Jedna je to od najslavnijih bitaka u povijesti opisana u svim značajnijim vojnim publikacijama. Jedina izraelska postrojba spremna za borbu na Golanu bila je Sedma oklopna brigada pod zapovjedništvom pukovnika Avigdora Ben Gala. Navedena brigada branila je sjeverni dio golanske bojišnice. Na sedmu brigadu i dvije pješačke pukovnije udarilo je u prvom valu 540 sirijskih tenkova među kojima su bili i najnoviji sovjetski T-62. Nakon njih u drugom valu je pristizalo još 960 tenkova. Oko 600 tenkova je napalo južni dio Golana. Izraelska vojska pretrpjela je prvi dan strahovite gubitke te je drugog dana rata ostala na samo 40 tenkova. Iako su i Sirijci pretrpjeli velike gubitke 8. listopada od izraelske brigade ostali su samo ostaci ostataka. Iza 130 uništenih sirijskih tenkova pojavilo se novih 600 tenkova za kojima su išle stotine oklopnih transporterata. Potporučnik Kahalani koji je zapovijedao bojnom unutar Sedme brigade shvatio je da je samo njegovih šest tenkova u funkciji kojima se pridružili još njih devet. Tih petnaest tenkova stajalo je između sirijske vojske i cijeloga sjevernog dijela zemlje i svi su već pomislili kako se sjena novog holokausta spustila nad Izrael. U tom trenutku zapovjednik sjeverne bojišnice Rafael Eitan izdaje nevjerojatnu zapovijed da se tenkovima koji su trenutačno na raspolaganju krene u ofanzivu i da se zauzmu položaji na uzvišicama. Izraelski su tenkovi krenuli u bezizgledan napad dok je među Sirijcima cijelo vrijeme vladao određeni stupanj pomutnje. I tada se događa nevjerojatan obrat: Sirijci koji su već bili na pragu osvajanja Golanske visoravni, najvjerojatnije na temelju pretpostavke da je tih nekoliko tenkova samo prethodnica u ofanzivi brojnijoj izraelskoj tenkovskoj sili započinju s povlačenjem. Na prizor sirijskih tenkova kako se povlače Izraelci su ostali u dubokoj nevjerici. Četvrtog dana rata više nijedan bojno upotrebljiv sirijski tenk nije bio iza crte razdvajanja iz 1967. godine, a dolina u kojoj se borila slavna Sedma brigada nazvana je *Dolinom suza*. U toj dolini ostalo je uništeno više od 1.100 sirijskih tenkova te 100 iračkih i 50 jordanskih (Kasapović, 2016:131).

Na južnom dijelu bojišta djelovala je brigada Barak koja je pretrpjela ogromne gubitke uključujući i stradanja visokih časnika. Daljnjim djelovanjem mobiliziranih postrojba i zrakoplovstva Izraelska vojska ipak je uspjela zaustaviti sirijski prodor te krenuti u protunapad. Rat je za Siriju bio izgubljen, gora Hermon je vraćena pod izraelsku vlast, a osvojena su i nova područja na sjevernom dijelu crte razdvajanja.

Usprkos najdojmljivijoj pobjedi u povijesti Izraela i sloma sirijske i egipatske vojske okus pobjede u ovom ratu za izraelski narod je bio vrlo gorak. U njemu je poginulo više od 2.600 i ranjeno više od 3.000 Izraelaca. Uzmu li se u obzir uz ljudske žrtve i materijalna stradanja te spoznaja da je šteta počinjena u ratu bila u visini godišnjeg proračuna Izraela, nije se mogla sakriti ogorčenost izraelskog naroda političarima i vojnim vodstvom koje su smatrali glavnim i odgovornim krivcima što su dopustili da se zemlja uopće nađe u ovom ratu. Iz ratne traume najmanje okrznuti su izašli religijski cionisti koji su u ratu dobili potvrdu svojih ranije iznesenih stavova da osvojena ratna područja treba naseliti. Problem oko naseljavanja tih područja, konkretno Golana, jest taj da su izraelske vlasti pa čak i sami predstavnici religijskog cionizma smatrali kako će ta područja naseliti sekularni Židovi uglavnom iz Galileje. Međutim, to se nije dogodilo jer je među tom populacijom vladao vrlo mali interes za naseljavanjem Golana i tako se u izraelskom društvu profilirao fenomen da se kao naseljenici javljaju uglavnom religiozni Židovi.

Dana 10. studenog 1975. godine Ujedinjeni narodi proglasili su cionizam oblikom rasizma, a istog dana je i Opća skupština UN-a pozvala na veću prisutnost Palestinske oslobodilačke organizacije (PLO) u diplomatskim naporima iznalaženja bliskoistočnog rješenja. Ove dvije odluke imale su za posljedicu osnaživanje uvjerenja da je svijet protiv Izraela pri čemu se događa da sekularni Židovi pružaju snažnu podršku predstavnicima religijskog cionizma u njihovoj politici naseljavanja Judeje i Samarije. Dojam da je svijet nezainteresiran za Izrael samo je pomogao u povećanju razine skladnijih odnosa unutar židovskog nacionalnog bića i smanjenju sukoba na političkim, ideološkim ili vjerskim pitanjima. Takvo je ozračje pogodovalo da se do 1977. godine stvori 85 naselja u kojima je živjelo više od 50.000 Izraelaca (Havel, 2013:471).

Naseljavanje područja od strane Izraelaca osvojenih u ratu 1967. i danas se smatra jednim od najvećih razloga bezuspješnog normaliziranja odnosa s Palestincima. Odnos glavnine država članica UN-a prema izraelskoj politici na Bliskom istoku nakon Jomkipurskog se rata izrazito zaoštrio. U Jomkipurskom ratu jedinu pravu bezrezervnu pomoć Izraelu pružio je predsjednik SAD-a Richard Nixon sa svojom administracijom. Francuska i Velika Britanija su se *de facto* pridružile Sovjetskom Savezu i cijelom komunističkom bloku jer su zabranile izvoz oružja u Izrael u trenutku kada se ta zemlja borila za opstanak.

Države *OPEC-a*²⁸ kojima su se nakon poraza u Jomkipurskom ratu pridružili Egipat i Sirija proglasile su embargo na izvoz nafte koji je pogodio mnogobrojne razvijene zemlje, poglavito Zapada, ovisne o nafti. Mnogi su upravo Izrael smatrali glavnim krivcem za embargo te energetske i ekonomske krizu koju je isti izazvao. Zanimljivo je kako je neprijateljstvo prema državi Izrael i izraelskom narodu bilo prisutno od krajnje komunističke ljevice koja je bila prisutna u politici Moskve, socijaldemokrata, onih koji su prosvjedovali protiv kolonijalizma do protu semitske desnice i kapitalističkih krugova koji su zbog embarga gubili profit. Velik dio izraelskog naroda tog doba shvatio je da činjenjem bilo kakvih ustupaka prema bilo kojoj zemlji svijeta neće moći promijeniti svoj imidž, a zauzvrat će na kocku staviti opstojnost svog naroda i države. Sve je to dovelo do stvaranja takvog političkog ozračja u kojem su radikalniji politički programi i stavovi bili lakše prihvaćeni među Izraelcima nego bi to bio slučaj da nisu postojale upravo ovakve vanjskopolitičke okolnosti. Prvi gubitak vlasti ljevice u povijesti modernog Izraela dogodio se četiri godine nakon Jomkipurskog rata 1977. godine kao posljedica razočaranosti Izraelaca vođenjem unutarnje ponajprije sigurnosne politike zbog koje

Slika 7. Pregled osvojenih područja Izraela i Egipta nakon Jomkipurskog rata

Izvor: https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Yom_Kippur_War_map_hr.svg

²⁸ Organizacija zemalja izvoznica nafte (eng. Organization of the Petroleum Exporting Countries)

5.4. Sporazum iz Camp David

U vrijeme dok je izraelski predsjednik vlade bio Menahem Begin, predsjednik SAD-a bio je demokratski političar Jimmy Carter. On se založio da svojim djelovanjem poboljša odnose na Bliskom istoku jer je to bilo u skladu s njegovim načelima mirotvorstva i visoke razine poštivanja prava čovjeka. Samo nekoliko tjedana nakon što je inauguriran za predsjednika, Cartera je posjetio egipatski predsjednik Anvar Sadat koji mu je u razgovorima izrazio spremnost za pokretanje procesa sklapanja izraelsko-egipatskog mirovnog sporazuma. Sadat je zatim posjetio i Izrael gdje je u Knesetu²⁹ održao povijesni govor. Taj znameniti govor Sadat je počeo riječima: „Neka bude mir i milost svemogućeg Boga s vama i neka bude mir sa svima nama koji vjerujemo u Boga! Mir za sve nas u arapskim zemljama i u Izraelu i u svakom kutku ovog velikog svijeta koje je tako bremenit sukobima, koji je uznemiren svojim dubokim suprotnostima i koji od vremena do vremena ugrožavaju razorni ratovi što ih pokreće čovjek da bi uništio druge ljude!“ (Janeković, 1982:195). Kako su Sadat i Begin na osobnoj razini bili poprilično udaljeni, Carter je posredovao između njih u pregovorima koji su potrajali dvanaest dana a koji su se održavali u američkom predsjedničkom odmaralištu Camp Davidu.

Slika 8. Prikaz povlačenja Izraelske vojske po fazama nakon Camp Davida 1979. godine

Izvor: <https://nealrauhauser.wordpress.com/2013/07/06/the-sinai-peninsula/sinai-withdrawal/>

²⁹ Jednodomni izraelski parlament, nalazi se u Jeruzalemu

Potpisanim sporazumom Izrael se povukao sa Sinaja, dvije su zemlje sklopile mir, međusobno se priznale te uspostavile diplomatske odnose. Zbog ovog sporazuma Sadat i Begin su dobili Nobelovu nagradu za mir. Izrael je potpisanim sporazumom dobio sigurnost i stabilan mir na jugu, na istoku je to osigurao Šestodnevni ratom 1967. i izgonom PLO-a iz Jordana 1970. i mu je jedini otvoreni problem sigurnosti granice ostao na sjeveru i to najviše zbog libanonske granice. Kako PLO iz Libanona na područje sjevernog Izraela izvodi terorističke napade, smatralo se da je jedino rješenje tog pitanja vojna intervencija u Libanonu koja bi dovela do situacije da se ti napadi obustave (Kasapović, 2016:135).

5.5. Libanonski rat 1982.

Godine 1981. Carter napušta Bijelu kuću i nasljeđuje ga republikanac Ronald Regan koji će se za Izrael pokazati velikim prijateljem i saveznikom u borbi protiv terorizma. U međuvremenu u samom Izraelu na krilima napada na Irak koji je najveći izraelski protivnik u arapsko-izraelskom sukobu s kojim Izrael ne graniči, Begin osvaja novi premijerski mandat i za ministra obrane postavlja Ariela Šarona. Šaron je general koji je spadao u onu skupinu Izraelaca koji su smatrali da je važno ukloniti prijetnju s izraelsko-libanonske granice. Izraelci su imali za cilj ukloniti opasnost od stalnih raketiranja sa strane Libanona prema sjeveru Izraela te su smatrali da bi Izraelci u Libanonu dobili prijateljskog susjeda ako bi u građansko-vjerskom ratu u Libanonu pobijedili kršćani maroniti. Okidač za napad bio je pokušaj ubojstva izraelskog veleposlanika u Londonu. Izraelci su u ovom ratu nazvanom i Petim arapsko-izraelskim sukobom započeli operaciju „Mir za Galileju“ 6. lipnja 1982. godine te su u dva dana došli 20-ak kilometara od Bejruta u kojem se skrivalo čelništvo PLO-a.

Otpribliže 60.000 izraelskih vojnika i više od 800 tenkova uz podršku borbenih zrakoplova i helikoptera te topništva i raketnih topovnjača prešlo je izraelsko-libanonsku granicu na tri mjesta (www.vojna-povijest.vecernji.hr, 2017). Do kraja je lipnja Izraelska vojska porazila borce PLO-a kao i sirijsku vojsku na svim bojišnicama započevši opsadu Bejruta s obzirom da su se u zapadnom dijelu tog grada iza civila skrivali borci PLO-a. U rješavanje sukoba u tijeku izraelskih napada uključio se SAD te je postignut sporazum prema kojem je evakuirano oko 9.500 boraca PLO-a skupa s njihovim vođom Jaserom Arafatom koji je pobjegao u Tunis gdje je boravio sve do sklapanja mirovnog sporazuma u Oslu 1993. kada se doselio u Gazu. Iako su u ovom ratu Izraelci izvojevali vojnu pobjedu, smatra se da su

strateški izgubili. Uklonili su prijetnju koju su imali u PLO, ali se tijekom Libanonskog rata uzdigla šijitska teroristička organizacija Hezbolah.

Hezbolah je iz malobrojne skupine vrlo brzo prerastao u snažnu oružanu silu obučenu od strane Iranske revolucionarne garde te sirijske obavještajne službe. Hezbolah je ubrzo postao najvećom gerilskom prijetnjom za Izrael, osobito njegov sjeverni dio uz granicu s Libanom, a prisutnost Izraela u Libanonu je pak postala predmetom žestokih kritika međunarodne zajednice, osobito nakon izraelske podrške pokolju Palestinaca u logorima Sabri i Šatili od strane maronitskih falangista. Na koncu, zbog nezadovoljstva koji je ovaj rat prouzročio među židovskim narodom i velikih gospodarskih problema uzrokovanih u prvom redu visokom inflacijom, Izraelci su na izborima 1984. godine ponovno svoje povjerenje dali laburističkoj ljevici (Kasapović, 2016:136).

5.6. Arapsko suprotstavljanje Izraelu

Sve do 1920.-ih godina napadi Arapa na Židove imali su uglavnom obilježje nesustavnosti povezane s pljačkom ili nekim drugim djelovanjem za ostvarivanje kratkoročnih ciljeva. Od uspostave Britanske mandatne uprave počeo se sve više primjenjivati obrazac tzv. „blagdanskih izgređa“ u kojima su najčešće žrtve bili palestinski Židovi. Ključna osoba koja je pokrenula radikalizaciju sukoba bio je Hadži Emin el Huseini. On je prva osoba u arapsko-židovskom sukobu koja je proklamirala misao da je židovska vlast na bilo kojem dijelu područja *Dar al-islama*³⁰ svetogrđe koje je u potpunosti neprihvatljivo za muslimane (Havel, 2013:498). Arapi tog vremena bili su međusobno razjedinjena skupina koja se nije samo dijelila na one muslimanske (većina) ili kršćanske vjeroispovijesti (manjina), već su se Arapi međusobno dijelili između obitelji, klanova i naselja. Nerijetko se događalo da je upravo njihova razjedinjenost pridonosila međusobnim sukobima, osobito uzme li se u obzir da su malobrojniji kršćanski Arapi bili puno bogatiji od muslimanskih Arapa. Povezivanju Arapa, barem muslimanskog dijela, pridonijelo je u većim mjestima osnivanje muslimanskih udruga koje su imale za cilj očuvanje za muslimane svetih mjesta. Smatra se da je upravo osnivanje tih udruga imalo snažan utjecaj u sinkroniziranim napadima na Židove diljem Palestine između dvaju svjetskih ratova. Važan događaj za izraelsko-palestinski odnos dogodio se 1931. godine kada

³⁰ Termin za islamsku podjelu svijeta

su na Svjetskom islamskom kongresu u Jeruzalemu muslimani donijeli zaključak o sveislamskoj potpori palestinskim muslimanima i osudi cionizma.

Ova je odluka veoma važna jer su do tada osobne potpore od pojedinih predstavnika muslimanskih Arapa sada dobile institucionalnu potvrdu jedne konkretne islamske organizacije (Havel, 2013:508). Iz razdoblja Mandatne Palestine poznata su dva arapska ustanka. Prvi se dogodio 1936. godine kada su ubijena dvojica izraelskih vozača, a dva dana kasnije u znak osвете su ubijena i dvojica Arapa. Na pogrebu jednog od ubijenih Židova u Tel Avivu došlo je do napada Židova na Arape što se pretilo diljem Palestine. Druga se faza ustanka zbilila 1937. godine kada se Peelovim izvješćem Palestina planirala podijeliti na manji židovski i veći arapski dio i kada su arapske muslimanske vođe diljem Palestine proglasili džihad i napadali Britance, Židove ali i druge Arape. Godine 1939. Britanci su objavili *Bijelu knjigu*³¹ kojom su predložili da se broj židovskih useljenika kroz pet sljedećih godina ograniči na 75.000, a Židovima bi se ograničila i kupnja zemljišta na cijelom arapskom području.

Ovim je prijedlogom Blafourova deklaracija nakratko prestala vrijediti. Arapi su dobili prijedlog koji nitko realno nije očekivao, posebice ako se uzme u obzir njihov odnos prema Britancima za vrijeme ustanka. Bila je to situacija u kojoj su Arapi dobili više nego što su realno trebali, Židovi nisu imali duge opcije nego pružiti potporu Britancima, a Britanci su bili izdašni u ponudi prema Arapima jer nisu željeli uoči novoga svjetskog rata doći u sukob s islamskim svijetom. I tako se ovo učinilo situacijom u kojoj nema strane koja ne bi bila zadovoljna postignutim dogovorom. No, Arapi su pod vodstvom Visokog arapskog odbora koji je bio pod izravnom vlašću Hadžija Emina odbili britanski prijedlog i umjesto ponuđenog tražili momentalni osnutak arapske države. Ostale muslimanske zemlje, Transjordan i Irak, kojima je prijedlog Bijele knjige bio prihvatljiv zbog članstva u Visokom arapskom odboru, morali su prihvatiti njegovu odluku. Ovaj obrazac ponašanja arapskih vođa vrijedit će i za sve buduće pokušaje pronalaska rješenja izraelsko-palestinskog sukoba. Ukratko, on se svodi na odbijanje trenutačno najpovoljnije opcije zbog neostvarivih potraživanja.

Općenito kada se gleda razdoblje od arapskih ustanaka u 1930.-ima do proglašenja Države Izrael 1948. arapske predstavnike karakterizira velika razjedinjenost, nesnalažljivost i nezainteresiranost Arapa koji nisu iz Palestine da pomognu Palestincima. Odlika tog vremena je i značajna radikalizacija islamskog društva zbog čije su agresivnosti i muslimanske zemlje izbjegavale da ih se povezuje s takvim skupinama. Kao posljedica razjedinjenosti arapskog

³¹ Dokument u kojem se iznosi javnosti stajalište neke vlade, organizacije

svijeta javljaju se pojedini pokušaji međusobnog povezivanja država kao npr. Egipta i Sirije što pak onda Jordan vidi kao prijatnju svojim ciljevima. Važan dio tog vremena je i nacionalizam koji se javlja i stavlja ispred vjere, kao npr. u Turskoj koja u prvo vrijeme s Izraelom ima vrlo prijateljski nastrojen odnos, slično kao i Iran. Po završetku Šestodnevnog rata potpuno su razbijene pretpostavke o velikim ulogama arapskih zemalja u Palestini što dovodi do toga da su upravo Palestinci postali s vremenom najbitniji čimbenik izraelsko- arapskih sukoba. Čak su se i vanjskopolitički ciljevi od onog glavnog uništenja Izraela transformirali u postupno slabljenje Izraela pa i pregovaranje i dogovaranje s Izraelcima.

5.7. Panarabizam i panislamizam

Ova dva koncepta uglavnom se smatraju suprotstavljenim političkim projektima. Naime, panarabizam se kao koncept svearapskog političkog i državnog jedinstva urušio po završetku Šestodnevnog rata, a svoj je vrhunac dosegno pod vodstvom egipatskog predsjednika Gamala Abdela Namera i kratkotrajne Ujedinjene Arapske Republike Egipta i Sirije 1958.-1961. Razlog zbog kojeg je na važnosti dobio panislamizam jest činjenica što je promjena cilja od uništenja ka slabljenju Izraela otvorila puno prostora za pojavu radikalnih skupina iza kojih formalno nije stajala neka određena država. Skupine koje se pojavljuju u tom okviru nemaju samo za ideju uništenje Izraela nego imaju i ideju ponovne uspostave kalifata i ujedinjavanje muslimanskog vjerskog svijeta s jednim političkim i vjerskim vodstvom. Jedna od najpoznatijih takvih organizacija je Muslimansko bratstvo koje je osnovano još 1928. godine i koje se raširilo danas po većini arapskih zemalja (Havel, 2013:554) svojim idejama i programom uspješno premostivši gotovo stoljetno postojanje.

Upravo su građanski rat Hamasa i Fataha te dvije intifade započete 1987., odnosno 2000. obilježili politički prostor Palestinske samouprave. Prva intifada započela je pred kraj Hladnog rata 1987. godine uvjerivši na neki način Izrael da se okupiranim područjima ne može vladati na način na koji se vladalo dotad. U biti ona je bila ključna za početak mirovnih pregovora u Oslu. Pobuna Palestinaca izbila je u prvom redu zbog ekonomske situacije koja je bila uzrokovana lošim stanjem gospodarstva u samom Izraelu, Jordanu i drugim zemljama gdje su radili Palestinci. Dodatni razlog za izbijanje još većih sukoba i mobilizaciju vlastitog stanovništva Palestinci su vidjeli u napada Izraelaca na vodstvo PLO-a u Libanonu i bijegu Jasera Arafata u Tunis.

Slika 9. Portret Jasera Arafata

Izvor: <https://time.com/4021200/yasser-arafat-not-poisoned/>

Druga intifada je izbila 2000. kada je budući izraelski premijer Ariel Šaron obišao sveta muslimanska mjesta na Hramskoj gori u jeruzalemskom Starom gradu, a zakomplicirala se zbog međusobnog sukoba Palestinaca oko budućnosti Palestinske samouprave. Kroz drugu Intifadu tako se prelomila dinamika sukoba između Fataha i Hamasa. Taj je sukob doveo do toga da se nakon povlačenja izraelske vojske iz Pojasa Gaze 2005. došlo do neočekivane fragmentacije palestinskog teritorija. Pobjedom Hamasa tj. konzervativne islamističke desnice (Picula, 43:2010) na parlamentarnim izborima 2006. godine u Gazi dolazi do nasilnih sukoba i vojne operacije 2007. godine čime Hamas u potpunosti preuzima Gazu. Kako bi se osvetili Hamasu Fatah je na Zapadnoj obali uništio mnogobrojne Hamasove institucije i organizacije. Kroz ove dvije organizacije vidljiva je i podjela arapskog i muslimanskog svijeta jer Hamas podupiru Sirija, Katar i Iran dok Fatah podupiru ostali režimi kao što su Egipat, Jordan i Sudijska Arabija. (Kasapović, 2016:293). Svi su ti sukobi imali za posljedicu izravne poteškoće za život običnog „malog“ čovjeka u Palestini koji je imao sve više problema da u koliko, toliko

normalnim uvjetima priskrbi egzistenciju za svoju obitelj i obrazovanje svoje djece. I dok je izraelska država očuvala svoje postojanje proširivši vojnim osvajanjima prvobitno namijenjeni teritorij iz 1948. te se uzdigla do najrazvijenije zemlje na Istočnom Sredozemlju, arapska država planirana Rezolucijom 181 Opće skupštine UN-a nikada nije zaživjela pri čemu je zaustavljen i proces transformacije Palestinske Samouprave u suverenu državu barem iz tri razloga, od sustavnoga izraelskog potkopavanja tog procesa, preko unutarnjeg sukoba zapravo pravog Građanskog rata među Palestincima do recentne pasivnosti međunarodne zajednice koju sada predstavlja Kvartet, kao četveročlana diplomatska skupina UN-a, Europske unije, SAD-a i Rusije s ciljem vođenja mirovnog procesa tj. njegova oživljavanja s planiranim postizanjem mirovnog sporazuma.

ZAKLJUČAK

Kroz ovaj je završni rad prikazana uspostava plana oživotvorenja židovske državnosti na području Palestine, nastanak i opstanak izraelske države u konfliktnom okruženju te tijekom izraelsko-palestinskog sukoba koji je u središtu višedesetljetnih arapsko-izraelskih ratova. Sukob je to koji izaziva veliku pozornost javnosti na globalnoj razini kako zbog svoje specifičnosti u religijskoj različitosti, tako i zbog velikoga globalnog značaja u pogledu međunarodnih odnosa i diplomacije. Kompleksnost izgradnje izraelske države i izraelsko-palestinskog sukoba proizlazi iz činjenica da se radi o dva naroda koji dijele zajednički prostor, a njihova heterogenost je uočljiva u svim elementima društvenih odnosa i pravnog uređenja. Ta heterogenost očituje se u religiji, načelima demokracije i vladavine prava kao i u ekonomskoj moći i standardu života. Neizostavni faktor izraelsko-palestinskog sukoba je međunarodna zajednica i vodeće svjetske sile. Njihova uloga je izražena još od raspada Osmanskog Carstva i potpore Velike Britanije židovskom narodu u nastojanju da ostvari cilj Cionističkog pokreta s kraja 19. stoljeća i formira svoju državu u prapostojbini pa sve do danas kada Izrael na svojoj strani ima odanog partnera u vidu Sjedinjenih Američkih Država. S druge strane, kada se promatra Palestina ne može se ne primijetiti kako ona nikad kroz povijest nije imala jasno izraženu potporu u vidu diplomacije ili logistike jedne tako velike sile.

Smatram kako sam argumentima i stavovima iznesenim u radu uspio potvrditi hipoteze predstavljene u uvodu. Izraelsko-palestinski sukob je uistinu proizašao iz izraelsko-arapskog sukoba koji je od pojave Muhameda i razvoja islama u svom korijenu imao isključivo vjerske elemente sukoba. Iznimka je period križarskih ratova kada su muslimani i Židovi bili primorani

na međusobnu suradnju i taj se period smatrao zlatnim razdobljem židovsko-arapskih odnosa. Pojavom Cionističkog pokreta i podrškom Velike Britanije uoči Prvog svjetskog rata židovskom naseljavanju Palestine u velikom se dijelu gubi taj element vjere u sukobu te glavni kamen spoticanja postaje teritorij. Od proglašenja neovisnosti Izraela 1948. Palestinci smatraju kako su pod okupacijom dok Židovi smatraju kako su oni se vratili na područje koje njima oduvijek pripada.

Za osnivanje države Izrael 1948. godine najzaslužniji je Cionistički pokret nastao u Europi stoljećima opterećenog antisemitizmom. U radu je jasno vidljivo da je to pokret koji je bio podijeljen između sekularnih i religijskih cionista. Dokazano je da su sekularni cionisti uspjeli u svom naumu da se osnuje država u kojoj će se napraviti jasna distinkcija između političke i vjerske vlasti. Vjera je imala dominantnu ulogu kroz cjelokupnu povijest židovskog naroda još od vremena kada je prozvan izabranim narodom. Također, vjera je dovođila do ozbiljnih posljedica za židovsku naciju u smislu njezina jedinstva te smatram da je iz tog razloga dobro da su uspjeli u segmentu sekularnosti države. Kada se govori o borbenom duhu židovskog naroda i njegovoj težnji za samostalnošću i opstojnošću Izraela kao države nemoguće je ne primijetiti kako je upravo to jedan od glavnih razloga uspjeha izraelske vojske u ratovima vođenima nakon Drugog svjetskog rata. To se može uočiti iz niza primjera navedenih o ovom radu kada je izraelski narod bio pred slomom, ali je zahvaljujući svojoj ustrajnosti uspio gotovo svaki put izaći kao pobjednik. Drugi razlog uspjeha židovskog naroda leži u sposobnosti njegova vodstva, tj. u nesposobnosti i neorganiziranosti palestinskog vodstva koje nije znalo provoditi zajednički i ciljano vođene akcije. Poseban uteg palestinskom narodu u međunarodnoj zajednici predstavljaju ekstremne skupine koje svojim djelovanjem graniče s terorizmom čime se cijela Palestina u pojedinim krugovima međunarodne diplomacije nastoji etiketirati kao plod djelovanja terorističkih organizacija.

Na kraju ovog završnog rada ostaje mi samo izraziti nadu da će se i ovaj sukob završiti u skladu s civilizacijskim i međunarodnopravnim standardima 21. stoljeća te da će prestati stradavanje velikog broja nedužnih ljudi koji nisu zaslužili živjeti bez dostojanstva i ponosa samo zato što su se rodili na području zahvaćenom ratom. Nadam se da će velike svjetske sile uspjeti svoju moć i utjecaj barem u ovom slučaju iskoristiti kako bi na konkretnom području osigurale mir, za razliku od nebrojenih slučajeva do sada kada su vođene isključivo vlastitim interesima ostavile iza svog djelovanja razorene zemlje koje egzistiraju na rubu siromaštva i u permanentnim sukobima.

SAŽETAK

Rad se bavi istraživanjem geneze izraelske države od početaka djelovanja Cionističkog pokreta u Europi na prijelazu 19. i 20. stoljeća do njezina osnutka i održavanja unutar arapsko-izraelskih sukoba od kraja 1940-ih do Mirovnog sporazuma iz Osla. Cilj ovog rada bio je istražiti na koji su se način politička ideja i program nastanka države Izrael inicirali i počeli realizirati u permanentno konfliktnom okruženju. Promatrano razdoblje uključuje prilike u Europi uoči Prvog svjetskog rata preko jačanja antisemitizma u međuratnom razdoblju do sukcesivnih sukoba s arapskim susjedima nakon proglašenja Izraela 1948. Rad nastoji detektirati uzroke tih sukoba i obrazložiti koliko je konflikt u svojoj biti religijski, a koliko određen ovladavanjem što većim dijelom teritorija. Također, kroz rad su se analizirale činjenice koje su pridonijele da se Izrael napokon ustroji kao samostalna i međunarodno priznata država dok s Palestinom to još uvijek nije slučaj. Usto, analizira se i utjecaj vjere na predmetni sukob te njezina važnost za zaraćene strane. U konačnici u radu se raščlanjuju razlozi kako je židovski narod u stalnom neprijateljskom okruženju od antisemitizma do ratova na Bliskom istoku uspio etablirati svoju državu.

SUMMARY

This paper explores the genesis of the state of Israel from the beginnings of the Zionist movement in Europe at the turn of the 19th and 20th century to its establishment and maintenance within the Arab-Israeli conflicts from the late 1940s to the Oslo Peace Agreement. The aim of this paper was to explore how the political idea and the establishment program of the state of Israel were initiated and realized in the environment of permanent conflicts. The observed period includes the situation in Europe on the eve of the First World War, through the strengthening of anti-Semitism in the interwar period to successive conflicts with Arab neighbors after the proclamation of the state of Israel in 1948. The paper seeks to detect the causes of these conflicts and to explain how religious the conflict is in its essence, and how much it is determined by the control of as much territory as possible. Also, the paper analyzed the facts that contributed to Israel finally establishing itself as an independent and internationally recognized state, while this is still not the case with Palestine. In addition, the influence of religion on the conflict in question and its importance for the warring parties is analyzed. Ultimately, the paper analyzes the reasons why the Jewish people managed to

establish their state in a constant hostile environment from anti-Semitism to wars in the Middle East.

LITERATURA

Knjige

1. Havel, Boris (2013.) *Arapsko-Izraelski sukob, religija, politika i povijest Svete zemlje*. Zagreb: Naklada Ljevak.
2. Janeković, Dara (1982.) *Još uini nasljednici*. Zagreb: Mladost.
3. Kasapović, Mirjana (2016.) *Bliski Istok*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
4. Kemp, Hugh P. (2015.) *Praktični vodič za svjetske religije*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Članci u časopisima

5. Havel, Boris (2013.) Kršćanski cionizam: nastanak i razvoj neočekivanoga političko-religijskog fenomena. *Politička misao*, 50 (1), str. 129-154. <https://hrcak.srce.hr/101101> (pristupljeno 6.9.2020.)
6. Jolić, Tvrtko (2011.) Politički realizam i anarhija u međunarodnim odnosima. *Prolegomena* 10 (1) str. 113–130.
7. Miočić, Ivana (2018.) Fleksibilnost studije slučaja: Prednost ili izazov za istraživače? *Ljetopis socijalnog rada* 25 (2), str. 175-194.
8. Ogorec, Marinko (2013.) Šesti križarski rat, https://hrvatski-vojn timer.hr/wp-content/uploads/2017/10/hv_424.pdf (pristupljeno 15.9.2020)
9. Picula, Boško (2010.) Preko dvovlašća do jedinstvene države. *Političke analize* 1(1), str. 39-34. <https://hrcak.srce.hr/file/138007> (pristupljeno 4.10.2020.)
10. Vukas, Stjepan (2011.) Korijeni sukoba u Svetoj zemlji. *Nova prisutnost*, IX(3), str. 590.-600. <https://hrcak.srce.hr/75132> (pristupljeno 16.10.2020.)

Mrežne stranice

11. Bashar, Narsh (2020) Normalizacija odnosa i formiranje 'novog Bliskog istoka' <http://balkans.aljazeera.net/blog/normalizacija-odnosa-i-formiranje-novog-bliskog-istoka> (pristupljeno 3.10.2020.)
12. Bošnjak, Mato (2010.) Ulazak Turske u Prvi svjetski rat, <https://povijest.net/ulazak-turske-u-prvi-svjetski-rat/> (pristupljeno 17.9.2020)
13. Kralj, Bernard (2017) Krvavi libanonski rat 1982. godine, <https://vojn timer.povijest.vecernji.hr/vojna-povijest/krvavi-libanonski-rat-1982-godine-1183140> (pristupljeno 3.9.2020)
14. Lider media (2017.) Balfourova deklaracija: Britanija i Izrael slave stogodišnjicu dokumenta koji je 'stvorio Izrael', <https://www.lider.media/aktualno/balfourova-deklaracija-britanija-i-izrael-slave-stogodisnjicu-dokumenta-koji-je-stvorio-izrael-33946> (pristupljeno 28.10.2020)
15. Pesah (2020.) Izlazak iz Egipta, <http://zidovi.hr/pesah-izlazak-iz-egipta/> (pristupljeno 6.10.2020.)

16. Pozder, Safet (2019.) O smrti Allahovog Poslanika, <https://stav.ba/o-smrti-allahovog-poslanika/>(pristupljeno 11.9.2020)

17. Sveci (2014) Sveti Makabejski mučenici, <http://sveci.net/index.php/2-uncategorised/82-sveti-makabejski-mucenici/> (pristupljeno 8.10.2020.)

Popis ilustracija

Slika 1. Put izlaska Izraelaca iz egipatskog ropstva.....	7
Slika 2. Pregled križarskih ratova	16
Slika 3. Portret Theodora Herzla	20
Slika 4. Pregled Palestine u mandatnom razdoblju i plan UN-a	23
Slika 5. Granice Izraela nakon rata za neovisnost.....	28
Slika 6. Izrael nakon Šestodnevnog rata	30
Slika 7. Pregled osvojenih područja Izraela i Egipta nakon Jom kipurskog rata	36
Slika 8. Prikaz povlačenja Izraelske vojske po fazama nakon Camp Davida 1979. godine	37
Slika 9. Portret Jasera Arafata	41